

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZAT

**A KÖZREND KONCEPCIÓJÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA
A MAGYAR ÉS A FRANCIA NEMZETKÖZI MAGÁNJOGBAN**

Jelige: Vivaldi

Lezárás dátuma: 2014. január 23.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	3
1. A közrend koncepciójáról általában.....	5
1.1. A közrend fogalma	5
1.2. A közrend konkrét alkalmazása	7
1.3. A közrend tartalmának meghatározása	7
1.4. A közrend változó jellege.....	9
1.5. A közrend elhatárolása	10
1.5.1. Belső közrend.....	10
1.5.2. Imperatív szabályok	11
1.6. A közrend különböző hatásai	13
1.6.1. A közrend hatásainak francia sajátosságai	13
1.6.1.1. Az „enyhe” közrend	13
1.6.1.2. A „közeli” közrend.....	14
1.7. A közrendi kifogás alkalmazásának következményei.....	15
2. A közrend kifogásának alkalmazása a magyar és a francia nemzetközi kollíziós magánjogban.....	16
2.1. Személyállapot	16
2.2. Házasság.....	18
2.2.1. Alaki érvényesség	18
2.2.2. Anyagi érvényesség.....	18
2.2.2.1. Hasonló közrendi koncepciók	20
2.2.2.2. Eltérő közrendi koncepciók.....	20
2.2.2.3. A francia közrend sajátosságai a házasság anyagi érvényessége kapcsán	22
2.3. Házasság felbontása	25
2.3.1. A Róma III. rendelet közrend koncepciója	25
2.3.2. A francia közrend sajátosságai a házasság felbontása kapcsán.....	26
2.4. Szerződéses kapcsolatok	30
2.4.1. A nemzetközi egyezmények és a Róma I. közrend koncepciója	30
2.4.2. A magyar közrend a szerződéses kapcsolatokban.....	32
2.4.3. A francia közrend a szerződéses kapcsolatokban.....	32
2.5. Szerződésen kívüli kapcsolatok	34
2.5.1. A nemzetközi egyezmények és a Róma II. közrend koncepciója	34
2.5.2. A magyar közrend a szerződésen kívüli kapcsolatokban.....	35

2.5.3. A francia közrend a szerződésen kívüli kapcsolatokban.....	36
2.6. Öröklés	38
2.6.1. Az öröklési rendelet közrend koncepciója	38
2.6.2. Hasonló közrendi koncepciók	38
2.7. Közösségi közrend koncepció	39
Konklúzió	42
Bibliográfia	45

BEVEZETÉS

A tágabb értelemben felfogott nemzetközi magánjog szabályai alapvetően három nagy csoportra oszthatók: egyrészt a joghatósági szabályokra, amelyek adott ügyben előírják, hogy melyik állam bírósága, illetve bíróságai járhatnak el; másrészt kollíziós szabályokra, amelyek az adott ügyben előírják, hogy a kijelölt fórum melyik állam jogrendszerének alkalmazásával bírálja el a jogvitát; harmadrészt a külföldi ítéletek, határozatok elismerésének és végrehajtásának szabályaira. A közrend jelentőségét tükrözi, hogy egy olyan nemzetközi magánjogi intézményről van szó, amely mind a kollíziós szabályok körében, mind a határozatok elismerésekor kifejezi hatását.

A közrend minden esetben arra hivatott, hogy az adott fórumot, a fórum egész társadalmát megvédje egy olyan külföldi jog alkalmazásától vagy egy olyan külföldi határozat elfogadásától, amely ellentétes lenne az adott állam alapvető elveivel, értékeivel. Ezek az alapvető értékek, elvek nem határozhatóak meg egyetlen definícióval, nem sorolhatóak fel taxatív módon, hiszen több forrásból erednek, több szintet alkotnak, és az idő múlásával változnak. Tehát, bár a közrend egy elengedhetetlen koncepció a nemzetközi magánjogban, annak meghatározása korántsem egyszerű feladat.

Annak érdekében, hogy pontosan megértsük egy állam közrendről alkotott koncepcióját, az elméleti meghatározásokon felül meg kell pontosan vizsgálnunk, hogy az hogyan jelenik meg a gyakorlatban. Jogterületenként ugyanis kimutatható, hogy milyen konkrét tartalommal rendelkezik az a külföldi jogrendszer, illetve az a külföldi határozat, amelyet a közrenddel való összeférhetetlenség címén az adott fórum el fog utasítani.

Ahhoz tehát, hogy a magyar és a francia nemzetközi kollíziós magánjogban előforduló közrendi koncepcióról alapos képet kapjunk, illetve azokat össze tudjuk hasonlítani, meg kell vizsgálni egyrészt azok elméleti hátterét, másrészt megjelenési formáit a gyakorlatban. Ennek megfelelően elsőként az elméleti alapokat mutatom be, majd a kollíziós szabályok körében kitérek a különböző jogterületekre vonatkozó részletszabályokra: a személyállapokra, a házasságra, a házasság felbontására, a szerződéses kapcsolatokra, a szerződésen kívüli kapcsolatokra, illetőleg az öröklésre vonatkozó szabályokra.¹

A magyar és a francia belső jog rendelkezései mellett nem szabad megfeledkezni az Európai Unió jelentős mértékű nemzetközi magánjogi szabályozásáról sem, ugyanis ezen uniós jogforrások mind Magyarország, mind Franciaország esetében alkalmazandóak. Ennek

¹ A határozatok elismerésével kapcsolatos közrendi szabályozás elemzésére a terjedelmi korlátok miatt dolgozatomban részletesen nem térek ki.

megfelelően, amennyiben az adott jogterületen létezik ilyen, elsőként a „közös” uniós szabályozást mutatom be, majd ezt követően térek ki a magyar és a francia szabályozás sajátosságaira, illetve az esetleges hasonlóságokra és eltérésekre.

1. A KÖZREND KONCEPCIÓJÁRÓL ÁLTALÁBAN

Ami a közrend elméleti koncepcióját illeti, a magyar és a francia elképzelések nagyon hasonlóak, szinte megegyeznek egymással. Így ebben a részben a közös koncepciót fogom bemutatni, az esetleges sajátosságokra pedig az adott szempont vizsgálata során térek ki.

1.1. A közrend fogalma

A nemzetközi közrend kifogása (franciául „*l’exception d’ordre public international*”) a bíró számára egy olyan eszközt jelent, amelynek segítségével mellőzi az egyébként alkalmazandó külföldi jog olyan jellegű rendelkezéseit, amelyeknek a tartalma ellentétes az adott fórum jogrendszerének alapvető értékeivel. Ennek a mechanizmusnak a megfelelője megtalálható a határozatok elismerése és végrehajtása körében is,² amikor egy külföldi határozat elismerésére a közrend kifogása miatt nem kerül sor.³ A közrend tehát a nemzetközi magánjogban két fő területen avatkozhat be: egyrészt a kollíziós jogi szabályok alkalmazása, másrészt a külföldi határozatok elismerése és végrehajtása során.⁴

A nemzetközi magánjogban egy ország közrendje az adott jogrendszer „kemény magját” foglalja magában, amelynek célja, hogy e rendszernek az erkölcsi, gazdasági, politikai alapjait közvetlenül védje,⁵ az adott társadalom jogi berendezkedésének alapvető értékrendjét kifejezésre juttassa.⁶ Ez a mag természetesen kihatással van a nemzetközi magánjogi tényállásokat szabályozó anyagi jogágakra – a polgári jogra, a családjogra, a munkajogra – valamint az eljárásjogra is, hiszen minden területen alapelveket határoz meg és értékrendeket jelöl ki.⁷

A közrend által kifejezett értékek alapvető jellege miatt elengedhetetlen, hogy azok feltétlen védelemben részesüljenek. Ez a nemzetközi magánjog körében azt jelenti, hogy a védelem a kollíziós jogi jogtalálás folyamatára is kiterjed; a kapcsoló normák által előírt külföldi jogszabály alkalmazása tehát mellőzhető, ha annak konkrét esetben való alkalmazása a közrendet sértené.⁸ Másképpen megfogalmazva: azokat a külföldi jogrendszereket, amelyek összeférhetetlenek a közrenddel, azért fogják elutasítani, mert elviselhetetlen eredménnyel

² A nemzetközi magánjognak ezt a területét a francia jogirodalom indirekt joghatóságnak is nevezi.

³ Niboyet, Marie-Laure–Geouffre de La Pradelle, Géraud de: *Droit international privé*. Párizs, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence. 222. o.

⁴ Mádl Ferenc–Vékás Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2012. 147. o.

⁵ Mádl–Vékás, 2012. 145. o.

⁶ Niboyet–Geouffre de La Pradelle. 223. o.

⁷ Vékás Lajos: *A nemzetközi magánjog elméleti alapjai*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1986. 106. o.

⁸ Mádl–Vékás, 2012. 145. o.

járnának, vagyis mert alkalmazásuk az adott fórum joga és az adott külföldi jog közötti különbségből adódóan veszélyeztetné a fórum országában a fórum társadalmának kohézióját.⁹

A közrend fogalmának jelentős eleme, hogy a bíró mellőzi az „egyébként alkalmazandó” külföldi jogot. Ez a megfogalmazás azért fontos, mert ennek segítségével lehet behatárolni a közrend beavatkozásának helyét. A közrendnek való megfelelés vizsgálata ugyanis csak azt követően történik, hogy a bíró a kollíziós szabályok segítségével megállapította az alkalmazandó külföldi jogot, azonban még az előtt, hogy ez a jog alkalmazásra kerülne. Tehát mielőtt az alkalmazandó jog alapján a jogvita elbírására kerülne sor, a bírónak meg kell vizsgálnia, hogy az adott jog összefér-e a fórum közrendjének koncepciójával.¹⁰ Ezt az is magyarázza, hogy egy külföldi jog valamely rendelkezésének alkalmazása tulajdonképpen „ugrás a sötétbe”; teljesen bizonytalan annak a rendelkezésnek a tartalma, amelyet a kollíziós szabályok kijelölnek, hiszen a kijelölés a tartalom ismeretétől függetlenül történik. Az ilyen bizonytalan helyzeteket kívánta korrigálni a jogalkotó azzal, hogy a közrend kifogásának beiktatásával fenntartja az alkalmazandó jog elutasításának lehetőségét – tehát egy utólagos korrekciós eszközről van szó.¹¹

Általánosságban elmondható tehát, hogy a külföldi jog alkalmazásának közrendi alapon történő kizárása mind a nemzeti, mind a nemzetközi kollíziós szabályozás egyik sarokköve, a közrend által képviselt szabályokat ugyanis minden esetben érvényesíteni kell. Ez a fajta védelem egyben a nemzetközi magánjog legrégebbi, külföldi jog tartalmára vonatkozó korlátozása is.¹²

⁹ Niboyet-Geouffre de La Pradelle. 223. o.

¹⁰ Bureau, Dominique-Watt, Horatia Muir: Droit international privé. 1. kiadás. I. kötet. Párizs, Presses Universitaires de France, 2007. 456–457. o.

Niboyet-Geouffre de La Pradelle. 225. o.

¹¹ Burián László-Czigler Dezső Tamás-Kecskés László-Vörös Imre: Európai és magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Budapest, KRIM Bt., 2009. 129. o.

Raffai Katalin: Az emberi jogok szerepe a közrend konkretizálásában. In: Magyar Jog, 54. (2007) 3. sz. 142. o.

¹² Palásti Gábor: Közrendi, imperatív, kógens és diszpozitív szabályok. In: Magyar Jog, 53. (2006) 2. sz. 66. o.

1.2. A közrend konkrét alkalmazása

Amikor a bíró megvizsgálja, hogy az alkalmazandó jog adott rendelkezése összefér-e a fórum közrendjének koncepciójával, akkor az adott nemzetközi magánjogi tényállásra vonatkozó konkrét alkalmazás eredményét kell figyelembe vennie. Lehetséges, hogy olyan jogrendszerrel van szó, amely absztrakt módon sérti az azt alkalmazni készülő fórum jogrendszerét – például engedélyezi a rabszolgaságot. A külföldi jog azonban nem önmagában véve vagy absztrakt módon kerül elutasításra.¹³ Ezt meghaladóan ugyanis a bírónak minden esetben konkrét módon meg kell vizsgálnia, hogy az adott jogvitában az adott külföldi jog alkalmazásával milyen eredmény születne. Csak abban az esetben mellőzhető az alkalmazandó jog, ha az konkrét eredményében sértené a fórum közrendjét.¹⁴

Előfordulhat, hogy a jogrendszer önmagában megfelel a fórum közrend koncepciójának, az adott jogvitában történő alkalmazása azonban a közrenddel összeférhetetlen eredményhez vezetne. Ugyanakkor ennek ellentettje is lehetséges: például egy olyan külföldi jog, amely engedélyezi a poligámiát alkalmazható lesz egy férfi és egy nő monogám házasságának megkötésekor.¹⁵ Ugyanakkor fontos leszögezni, hogy a külföldi norma alkalmazásának konkrét esetben történő elutasítása nem jelent egy, a külföldi norma feletti általános értékítéletet.¹⁶

1.3. A közrend tartalmának meghatározása

Az alkalmazandó jog megvizsgálása után meg kell állapítani a közrend tartalmát, tehát azt pozitív és negatív szempontból körül kell határolni. Erre azért van szükség, mert a közrend kifogása, az ún. közrendi záradék mind a magyar, mind a francia jogban egy generálklauzulában jelenik meg, tehát a fórum jogrendszerét negatív módon védi.¹⁷ A magyar jogban ez a generálklauzula a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet¹⁸ 7. § (1) bekezdésében szerepel, miszerint „*[m]ellőzni kell a külföldi jog alkalmazását, amennyiben az a magyar közrendbe ütköznék.*” A francia jogban pedig a Code civil 6. cikkének belső közrendre vonatkozó rendelkezését fejlesztette tovább a bírósági gyakorlat és használja nemzetközi közrendi generálklauzulaként.¹⁹

¹³ Nagy Csongor István: Nemzetközi magánjog. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2011. 37. o.

¹⁴ Mádl-Vékás, 2012. 149. o.

¹⁵ Bureau-Watt, 2007. 456–457. o.

Niboyet-Geouffre de La Pradelle. 225. o.

¹⁶ Raffai, 2007. 142. o.

¹⁷ Mádl-Vékás, 2012. 149. o.

¹⁸ A továbbiakban: Kódex.

¹⁹ Erről részletesebben lsd. 10. oldal

A tartalom meghatározását mind a magyar, mind a francia²⁰ nemzetközi magánjogban a bírói gyakorlat végzi, hiszen egyedül a jogalkalmazói gyakorlat folyamatos munkája alapján alakíthatóak ki azok a szempontok, amelyek segítségével konkrét esetben meg lehet állapítani a közrend sérelmét. Ez azért fontos, mert a közrend kifogásának alkalmazása egy kivételes lehetőség: szükséges hozzá, hogy az alkalmazandó jog nyilvánvalóan összeférhetetlen legyen a fórum közrendjével.²¹ Tehát a fórum jogrendje szempontjából egy tolerálhatatlan eredmény veszélyének kell fenn forognia.²²

Negatív szempontból a bírónak azt kell megállapítania, hogy mi nem tartozik a közrend és annak védelme körébe. Először is egyértelműnek tűnik, hogy nem lesz elutasítva egy külföldi jog csupán azért mert különbözik a fórum jogától. Ennek megfelelően nem lehet a közrend kifogását nehezebben kezelhető külföldi jogok mellőzésére, vagy a fórum jogának indokolatlan előnyben részesítésére használni.²³ A Kódex ezt a követelményt pontosítja, amikor a 7. § (2) bekezdésében kimondja, hogy „[a] külföldi jog alkalmazása nem mellőzhető egymagában azért, mert a külföldi állam társadalmi-gazdasági rendszere a magyartól eltér.”

Az elutasításhoz az szükséges, hogy a külföldi jog kifejezetten inkompatibilis legyen a fórum alapvető elveivel, máskülönben magát a kollíziós szabályrendszert és általánosságban véve bármely külföldi jog alkalmazhatóságát lehetne megkérdőjelezni. Ezért van szükség a pozitív szempontból történő körülhatárolásra is, amelynek során egy általánosan alkalmazható definíció hiányában a bírónak esetenként kell megvizsgálnia, hogy mi pontosan a közrend tartalma, mi tartozik a közrend koncepciójába.²⁴

A közrend tartalmával kapcsolatban elfogadott, hogy az nem feltétlenül jogszabályi szinten jelenik meg; szó lehet a jogrendszer egy általános elvéről, morális tartalomról is. A közrend ilyen összetevői például a társadalom általános értékítélete, az alapvető emberi jogok és az erkölcsi követelmények is.²⁵ Ezáltal lehetséges, hogy a külföldi norma nem ütközik a fórum jogának egy meghatározható tételes szabályába, valamely alapelvvel azonban mégis ellentétes. A közrend konkrét jogszabályban is megjelenhet, mind alkotmányos, mind egyéb jogszabályi szinten. Bizonyos esetekben pedig az adott jogszabály orientálja a joggyakorlatot

²⁰ Bureau–Watt, 2007. 462. o.

²¹ Mádl–Vékás, 2012. 150. o.

²² Nagy, 2011. 37. o.

²³ Mádl–Vékás, 2012. 150. o.

²⁴ Bureau–Watt, 2007. 462. o.

²⁵ Kecskés László: Lehet-e közrendbe ütköző, ami nem jogellenes? In: Magyar Jog, 54. (2007) 9. sz. 531.

a közrend meghatározásának szempontjai tekintetében, mint ahogyan azt a Kódex fent idézett rendelkezésében is láthattuk.²⁶

A francia jogirodalomban a közrend tartalmának meghatározására három fő réteget különítenek el. A közrend egyrészt egy természetjogias igazságosságot képvisel, amelyet a Cour de cassation a *Lautour-ügyben* pontosított; ez alapján egyfajta univerzális igazságosság alapelveiről van szó, amelyeket a francia felfogás abszolút értékkel rendelkezőnek fogad el.²⁷ Ilyen alapelvekkel összeférhetetlen például az a jogrendszer, amelyik engedélyezi a rabszolgaságot vagy a vérfertőzést. Az univerzalitásukból adódik, hogy igen korlátozott ezen alapelvek száma.²⁸

Másrészt a közrend olyan alapelveket véd, amelyek a francia civilizáció politikai és szociális alapját képezik. Ezek az alapelvek az előzőeknél szűkebb körben, tehát nem univerzális jelleggel vannak jelen, viszont a francia belső jogban ugyanolyan védelem illeti meg őket. Ilyen például a személyi méltóság és személyes szabadság, a testi épség védelme, valamint a faji, vallási, és nemi diszkrimináció tilalma. Szintén ebbe a csoportba tartozik a szekularizáció („*laïcité*”), valamint a monogám házasság alapelve.²⁹

Harmadrészt a közrend bizonyos aktuális francia jogalkotói politikákat foglal magába, amelyek védelme a fórum jogrendszerének a kohéziója biztosítása miatt elengedhetetlen. Erre példa a házasság felbontásával kapcsolatos francia törvényhozás alakulása, amellyel párhuzamosan változott meg a közrendi felfogás is. Mindig az a külföldi jog került elutasításra, amely a francia tilalmakkal ellentétes volt; kezdetben az, amelyik engedélyezte a házasság felbontását, ma pedig már az, amelyik azt tiltja. A közrend e harmadik tartalmi rétege illusztrálja legjobban, hogy a közrendről alkotott felfogás változó.³⁰

1.4. A közrend változó jellege

Különleges jellemzője a közrendnek, hogy idővel változik. Lehetséges, hogy az a külföldi jog, amely egy korábbi korszakban összeférhetetlen volt a közrendről alkotott felfogással, a fórum jogrendszere átalakulásának köszönhetően egy idő után nem lesz az. Ritkábban, de ennek az ellenkezője is előfordulhat.³¹ Ez abból következik, hogy a közrend egy értékítéletet fejez ki, annak tartalma az adott állam gazdaság-társadalmi

²⁶ Palásti, 2006. 67. o.

²⁷ Cour de cassation, Chambre civile, 1948. május 25.

²⁸ Niboyet–Geouffre de La Pradelle. 223. o.

²⁹ Niboyet–Geouffre de La Pradelle. 223. o.

³⁰ Niboyet–Geouffre de La Pradelle. 224. o.

³¹ Bureau–Watt, 2007. 463. o.

berendezkedésétől és erkölcsi-politikai felfogásától függ, amely szükségszerűen változó.³² A közrend által védett érték tehát relatív kategória, és a közrend fogalmát mindig az adott jogrendszer társadalmi céljai töltik ki tartalommal.³³

Mivel a közrendről alkotott koncepció idővel változik, annak tartalmát a bíró minden esetben külön-külön, az aktuálisan érvényes felfogás szerint állapítja meg, attól függetlenül, hogy a jogvita mikor keletkezett. A bíró a külföldi jog elfogadhatóságát ehhez az aktuális közrend koncepcióhoz összemérve állapítja meg. Ez a közrend aktualitásának elve.³⁴ Fontos megjegyezni, hogy ez egyben a közrend alkalmazhatóságának kulcsa is, mivel a jogalkotó a változó jelleg miatt úgysem tudna előre minden esetre felkészülni. Amennyiben egy taxatív felsorolásban határozná meg a közrend fogalmát és terjedelmét, akkor teljes mértékben megkötné a jogalkalmazót és a közrend kifogását alkalmazhatatlanná tenné.³⁵

1.5. A közrend elhatárolása

A közrend fogalmának megértése érdekében érdemes megvizsgálni két további nemzetközi magánjogi koncepciót: a belső közrend és az imperatív szabályok fogalmát.

1.5.1. Belső közrend

A közrend és a közrend védelmének gondolata először belső jogi értelemben alakult ki, ezt hívjuk „belső közrendnek”. Ez a jelenség elsőként a francia jogban tűnt fel a Code civil 6. cikkében, amely kimondja, hogy a közrendet és a jó erkölcsöket érintő törvényeket a felek megállapodásával nem lehet lerontani. Ez a közrend-fogalom kezdetben a magánjogi, és ezen belül is a szerződéses viszonyokra vonatkozott, majd áterjedt a nemzetközi ügyekre is, és a bírósági gyakorlat által a nemzetközi magánjogban általánosan elismertté vált.³⁶ Mindeközben megmaradt az eredeti, belső közrend fogalom is, amely a nemzetközi közrend minden elemét magában foglalja, de annál tágabb kategória.³⁷

Ez a kettősség a francia joghoz hasonlóan a magyar jogban is megfigyelhető, és általánosságban elmondható, hogy a belső közrend és a nemzetközi közrend egymás mellett párhuzamosan vannak jelen, kihatással vannak egymásra és kölcsönhatásba kerülnek

³² Mádl–Vékás, 2012. 146. o.

³³ Raffai, 2007. 143. o.

³⁴ Bureau–Watt, 2007. 464. o.

³⁵ Raffai, 2007. 143. o.

³⁶ Mádl–Vékás, 2012. 146–147. o.

³⁷ Niboyet–Geouffre de La Pradelle. 221. o.

egymással. Bizonyos esetekben például a nemzetközi szférában létrejött közrenddel kapcsolatos fejlődés eredménye a belső jogi közrend részévé válik.³⁸

1.5.2. Imperatív szabályok

A közrenddel közeli kapcsolatban lévő másik jogintézményt az imperatív szabályok alkotják. Ezen a területen némi eltérés figyelhető meg a magyar és a francia jogirodalom koncepciói között. Az imperatív szabályok fogalmát nagyjából hasonló módon határozzák meg, a magyar jogirodalom azonban általában a közrend egyik megjelenési formájaként, míg a francia egy attól különböző jelenséggént mutatja be.

Az imperatív szabályok a francia jogban („*lois de police et de sureté*”) olyan törvényeket foglalnak magukban, amelyeknek tiszteletben tartása elengedhetetlen az ország politikai, szociális, vagy gazdasági rendszerének védelme érdekében.³⁹ Ez a definíció szinte megegyezik a mindkét jogrendszer részét képező Róma I. rendelet definíciójával, amely szerint „*az imperatív rendelkezések olyan rendelkezések, amelyek betartását valamely ország a közérdek – mint például politikai, társadalmi vagy gazdasági rendjének megőrzése – szempontjából döntő fontosságúnak ítéli, és megköveteli a hatálya alá eső valamennyi tényállásra történő alkalmazását, függetlenül attól, hogy e rendelet a szerződésre mely jog alkalmazását írja elő.*”⁴⁰ E definíciókból láthatjuk, hogy az imperatív szabályok funkciója a közrendéhez hasonlóan az, hogy a fórum bizonyos anyagi jogszabályai értékrendjét érvényre juttassák a nemzetközi magánjogban.⁴¹ A cél tehát a fórum értékítéletének érvényesítése a jogtalálás folyamatában.⁴²

Az ilyen rendelkezéseket azonnal alkalmazandó törvényeknek („*lois d’application immédiate*”) és feltétlen alkalmazandó normáknak is nevezik. Olyan belső anyagi jogi szabályokról van ugyanis szó, amelyeket a bíró köteles nemzetközi jogviták esetén is a külföldi szabályok helyett feltétlenül alkalmazni annak érdekében, hogy a fent említett céljukat elérjék.⁴³ A fórum ezen rendelkezéseitől tehát nem lehet eltekinteni, bármelyik is legyen az irányadó jog.⁴⁴

³⁸ Kecskés László–Nemessányi Zoltán: Magyar közrend – nemzetközi közrend – közösségi közrend. In: Európai jog, 7. (2007) 3. sz. 25. o.

³⁹ Remy, Benjamin: Exception d’ordre public et mécanisme des lois de police en droit international privé. Párizs, Dalloz, 2008. 116. o.

⁴⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.), HL L 177., 2008.7.4., 6—16. o.

⁴¹ Vékás, 1986. 19. o.

⁴² Vékás, 1986. 20. o.

⁴³ Mádl–Vékás, 2012. 147. o.

⁴⁴ Kecskés–Nemessányi, 2007. 26. o.

Mivel anyagi jogi szabályokról van szó, az imperatív szabályok mindig normatív tartalmat, minden esetben kifejezett rendelkezéseket, nem pedig általános elveket jelölnek.⁴⁵ Arra vonatkozóan, hogy melyek egy norma imperatív jellegének kritériumai, azt általában mind a két jogrendszerben egy, a definícióból levezethető általános szempont alapján lehet eldönteni. Eszerint azok a jogszabályok feltétlen alkalmazandóak, amelyek közvetlenül védik a fórum gazdasági-társadalmi rendjének alapjait.⁴⁶ Tehát az imperatív jellegnek a szabály természetéből, céljából kell kitűnnie.⁴⁷

Egy olyan mechanizmusról van szó, amely még a kollíziós szabályok segítségével hívása és az alkalmazandó jog megvizsgálása, esetleges alkalmazása előtt avatkozik be. Ebből ered a fő különbség a közrend kifogásához képest, hiszen az csupán a kollíziós szabályok által előírt alkalmazandó jog megvizsgálása után avatkozik be, és kizárólag abban az esetben, amennyiben a külföldi jog azzal összeférhetetlen.⁴⁸ Szintén a különbséget bizonyítja, hogy bár minden közrendi jellegű tételes norma egyben imperatív szabály is, ugyanakkor nem minden imperatív szabály számít közrendinek.⁴⁹ Végül fontos megjegyezni, hogy azokban a jogrendszerekben, ahol a közrend kifogása mellett az imperatív szabályok módszerével is élnek, ezek egymással általános-különös viszonyban állnak.⁵⁰

A magyar jogirodalomban gyakori felfogás, hogy az imperatív szabályok a közrendi szabályok egy típusát alkotják.⁵¹ Ez az elképzelés azon alapul, miszerint el lehet különíteni a közrendnek egy negatív és egy pozitív módszerét, ahol a negatív módszer a hagyományos értelemben vett közrendi generálklauzula.⁵² Emellett a közrendet védő pozitív módszert az itt tárgyalt imperatív szabályok testesítik meg. Azért pozitív a védelem, mert bár ugyanúgy sokszor elvi természetűek és jelentőségűek, az imperatív szabályok az életviszonyok egy meghatározott és konkrétabb körére vonatkoznak. Ezek a normák tartalmilag is választ adnak az adott jogi kérdésre, tehát nem generálklauzula-jellegűek.⁵³ A közrendi és imperatív szabályok funkciója tehát tulajdonképpen megegyezik, és a közöttük lévő eltérések csupán jogszabály-technikai szempontból jelennek meg.⁵⁴

⁴⁵ Palásti, 2006. 69. o.

⁴⁶ Mádl–Vékás, 2012. 148. o.

⁴⁷ Palásti, 2006. 70. o.

⁴⁸ Niboyet–Geouffre de La Pradelle. 119–120. o.

⁴⁹ Palásti, 2006. 72. o.

⁵⁰ Mádl–Vékás, 2012. 149. o.

⁵¹ Mádl–Vékás, 2012. 148. o.

⁵² Raffai, 2007. 142. o.

⁵³ Mádl–Vékás, 2012. 148. o.

⁵⁴ Vékás, 1986. 51. o.

Emiatt a dolgozatom II. részében helyenként az imperatív szabályokat is megvizsgálom.

Ezen elképzelés ellenére bizonyos magyar szerzők is úgy tartják, hogy az imperatív szabályok nem a közrendi szabályok egy esetének minősülnek, hanem egyértelműen elkülönülnek azoktól. Ezt a Római Egyezmény, és így a Róma I. rendelet rendelkezései egyértelműen alátámasztják. Továbbá az imperatív szabályok bizonyos esetekben olyan jogpolitikai szempontokat is érvényre juttathatnak, amelyek nem tartoznak a közrend körébe.⁵⁵

1.6. A közrend különböző hatásai

A közrend konkrét alkalmazásából következik, hogy előfordulhat, hogy a közrendi kifogás igénybevételére ugyanazon külföldi szabály alkalmazása ellen valamely esetben sor kerül, egy másik esetben azonban nem. Ez főként a tényállás és a fórum jogrendszere közötti kapcsolódás jellegétől és intenzitásától függ. Más módon fog ugyanis közbelépni a közrendi kifogás, ha az adott jogvita a belföldi jogrenddel nem mutat érdemi kapcsolatot, illetve ha szoros érdemi kapcsolatról van szó – a közrend beavatkozásához általában ez utóbbira van szükség.⁵⁶

1.6.1. A közrend hatásainak francia sajátosságai

A francia jogirodalom ezt a kérdést részletesen vizsgálja, és a közrend különböző megjelenési módjait az általuk kiváltott hatás alapján a közrend különböző típusaiként mutatja be. Főszabály marad, hogy a közrend leggyakrabban az eddig elemzett módon, ún. „teljes” hatással avatkozik be az összeférhetetlen jogrendszerek esetén. Ezen kívül azonban meg lehet különböztetni a közrend két másik típusát és az azok által kiváltott hatásokat is; az „enyhe” közrendet, illetve a „közeli” közrendet.

1.6.1.1. Az „enyhe” közrend

Az „enyhe” közrend („*ordre public atténué*”) annyit jelent, hogy a közrendi kifogás alkalmazása olykor mellőzhető, amennyiben egy külföldön létrejött jogi szituáció franciaországi hatásainak a megítélése a kérdés. Bizonyos esetekben ugyanis, amikor szerzett jogokról van szó és az azok által produkált hatás nem annyira sértő a fórum számára, a közrend szerepe relativizálódhat. Ezt a megoldást a *Rivière-ügyben* mondta ki a Cour de cassation, amelyben 1953-ban fordultak a bírósághoz egy Ecuadorban, közös megegyezés

⁵⁵ Palásti, 2006. 66. o.

⁵⁶ Mádl–Vékás, 2012. 149. o.
Burián, 2009. 131. o.

alapján kimondott válás elismerése miatt, amikor a házasság ilyen módon történő felbontása Franciaországban még tiltott volt. Az enyhe közrendre hivatkozva azonban a bíróság elismerte ezt a válást.⁵⁷

Az enyhe közrend leginkább a külföldi ítéletek elismerésekor játszik szerepet, ugyanakkor a kollíziós szabályok alkalmazásakor is megjelenhet, amennyiben egy hatósági közreműködés nélkül létrejött külföldi helyzetet kell elbírálni,⁵⁸ mint például az eltaszítás.⁵⁹ Mindeközben az enyhe hatás nem eredményezi azt, hogy önmagában attól, hogy egy szituáció külföldön született, az nem lehet összeférhetetlen a közrenddel; a konkrét vizsgálat kötelezettsége ilyen esetekben is fennáll.⁶⁰

Ez a megoldás számos problémát vet fel, hiszen gyakran nehéz elkülöníteni magának a szituációnak a létrehozását és az általa okozott hatásokat, valamint nehéz meghatározni a közrend szempontjából még eltűrhető hatások körét. Továbbá a jogi helyzet létrejöttétől való teljes elvonatkoztatás is problémás lehet. A bírói gyakorlatban mégis előfordul ez a megoldás a poligámia⁶¹ megítélésével kapcsolatban.⁶²

1.6.1.2. A „közeli” közrend

A „közeli” közrend („*ordre public de proximité*”) kiindulópontja, hogy amennyiben az adott jogvita kézzelfogható, szoros kapcsolatot mutat a fórummal, a közrenddel összeférhetetlen külföldi jog alkalmazására semmiképpen nem kerülhet sor – tehát még abban az esetben sem, amikor az „enyhe” közrendre való hivatkozásnak lenne helye. A szoros kapcsolatot megalapozhatja valamelyik fél vagy a felek francia állampolgársága, illetve Franciaország területén található lakhelyük, tartózkodásuk.⁶³ A „közeli” közrend tehát gyakran az „enyhe” közrend alóli kivételként jelenik meg.⁶⁴ Ez a felfogás a német jogirodalomból származik, amely a közrend kifogásának alkalmazásához gyakran megköveteli az adott jogvita és a fórum közötti elegendő kötelék létét, az ún. „*Inlandsbeziehung*”-ot.⁶⁵

A francia jogban a „közeli” közrend alkalmazására három területen található példa. Egyrészt a származás megállapításával kapcsolatban a közrenddel összeférhetetlennek

⁵⁷ Cour de cassation, Chambre civile, 1953. április 17.

⁵⁸ Bureau–Watt, 2007. 459. o.

⁵⁹ Lsd. 29. oldaltól.

⁶⁰ Niboyet–Geouffre de La Pradelle. 228. o.

⁶¹ Lsd. 24. oldaltól.

⁶² Niboyet–Geouffre de La Pradelle. 228. o.

⁶³ Niboyet–Geouffre de La Pradelle. 229. o.

⁶⁴ Bureau–Watt, 2007. 461. o.

⁶⁵ Bureau–Watt, 2007. 460. o.

minősítették azt a jogot, amely egy francia vagy Franciaország területén rendszeresen tartózkodó gyermeket megfoszt attól a jogától, hogy a származásának megállapítása iránt eljárjon.⁶⁶ Emellett utalnak rá a franciaországi lakos házastárs „rovására” kötött külföldi poligám házasság esetén,⁶⁷ illetve a házasság felbontásával kapcsolatban.⁶⁸

1.7. A közrendi kifogás alkalmazásának következményei

Miután a bíró a kollíziós szabály által előírt külföldi jogot megvizsgálta, és megállapította, hogy az összeférhetetlen a fórum közrendjével, a közrend kifogása kettős hatást eredményez. Egy negatív hatást, amely szerint az egyébként alkalmazandó külföldi jogot mellőzik, és egy pozitív hatást, amely szerint e helyett a jog helyett a fórum joga lesz alkalmazandó.⁶⁹ Ez utóbbi hatást a magyar jogban a Kódex 7. § (3) bekezdése fogalmazza meg, amely szerint „[a] mellőzött külföldi jog helyett a magyar jogot kell alkalmazni.” Ez a megoldás kézenfekvő, hiszen a fórum joga biztosan megfelel a közrend követelményeinek és nem okoz további problémát.⁷⁰

A francia jogirodalom külön vizsgálja a külföldi jog mellőzésének terjedelmét is. Általában az az irányadó elv, hogy a jog mellőzésének minimálisnak kell lennie, tehát arra a rendelkezésre vagy azokra a rendelkezésekre kell szorítkoznia, amelyek mellőzése elengedhetetlen ahhoz, hogy megakadályozhatóak legyenek a közrend számára sértő következmények. Ezt a főszabályt a Cour de cassation a *Fayeulle-ügyben* mondta ki.⁷¹ Az alkalmazandó jog egyéb rendelkezései ugyanakkor ettől függetlenül alkalmazandóak a jogvita maradék részére vonatkozóan.⁷²

⁶⁶ Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1993. február 10.

⁶⁷ Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1988. július 6.
Cour de cassation, 2^{ème} chambre civile, 2011. december 1.
Erről részletesebben lsd. 25. oldal.

⁶⁸ Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1981. április 1.
Erről részletesebben lsd. 28. oldal.

⁶⁹ Bureau–Watt, 2007. 461. o.

⁷⁰ Niboyet–Geouffre de La Pradelle. 230. o.

⁷¹ Cour de cassation, Chambre civile, 1943. november 8.

⁷² Bureau–Watt, 2007. 464. o.

2. A KÖZREND KIFOGÁSÁNAK ALKALMAZÁSA A MAGYAR ÉS A FRANCIA NEMZETKÖZI KOLLÍZIÓS MAGÁNJOGBAN

A közrendi kifogás alkalmazásának egyik legfontosabb területe a nemzetközi kollíziós magánjog. A közrend gyakorlati jelentőségének megértéséhez mind a magyar, mind a francia jogrendszerben érdemes jogterületenként megvizsgálni, hogy pontosan milyen rendelkezést tartalmazó külföldi jogrendszerek utasíthatóak el a közrenddel való összeférhetetlenség címén. Ennek érdekében megvizsgálom a személyállapotra, a házasságra, a házasság felbontására, a szerződéses kapcsolatokra, a szerződésen kívüli kapcsolatokra, illetőleg az öröklésre vonatkozó részletszabályokat. Azokon a területen, ahol született nemzetközi egyezmény vagy uniós jogszabály, elsőként ezeket mutatom be, majd kitérek a magyar és francia szabályozás jellegzetességeire.

2.1. Személyállapot

Ami a személyállapotot illeti, arra mind a magyar, mind a francia jogban a személyes jog az alkalmazandó. Ezt a szabályt egyrészt a Kódex 10. § (1) bekezdése, másrészt a francia polgári törvénykönyv 3. cikke mondja ki.⁷³ Előfordulhat azonban, hogy e kollíziós szabályok által előírt külföldi jog ellentétes lesz a fórum közrendjével.

A magyar jogrendszer a jogképesség tartalmában így esetlegesen előforduló eltéréseket úgy küszöböli ki, hogy az általános, feltétlen és egyenlő jogképesség követelményét a nemzetközi magánjog területére is kiterjeszti.⁷⁴ A Kódex kimondja a belföldiekkel egyenlő bánásmód követelményét, amikor a 15. § (1) bekezdés úgy rendelkezik, hogy *„[a] külföldi állampolgár és a hontalan jogképességére és cselekvőképességére, továbbá személyi és vagyoni jogaira, valamint kötelezettségeire - ha jogszabály másképpen nem rendelkezik - ugyanazokat a szabályokat kell alkalmazni, mint a belföldiekre.”* Ez egy olyan garanciális jelentőségű szabály, amelyet a Polgári törvénykönyvünk tölt ki tartalommal a 8. § (2) bekezdésében, amely szerint *„[a] jogképesség az életkorra, nemre, fajra, nemzetiséghez vagy felekezethez tartozásra tekintet nélkül egyenlő.”* A Polgári törvénykönyv e rendelkezése egy imperatív szabály, ha tehát a jogképesség tartalmát tekintve az érintett személy személyes joga olyan rendelkezést tartalmaz, amely nemzetközi szabályba vagy magyar alkotmányos

⁷³ Code civil. Article 3.

⁷⁴ Burián, 2009. 146. o.

alapelvbe ütközne, akkor e helyett a Polgári törvénykönyv idézett rendelkezése kerül alkalmazásra.⁷⁵

A francia megoldás a magyarral alapvetően megegyezik, csupán jogtechnikai szempontból figyelhető meg eltérés, mivel a közrenddel való összeférhetlenség negatív szempontból kerül megfogalmazásra. Eszerint összeférhetetlen a közrenddel az olyan külföldi jogrendszer, amely a személyek cselekvőképességét illetve a cselekvőképtelenségét diszkriminatív módon állapítja meg. Az ilyen diszkrimináció lehet nemhez kötődő (mint például a nők cselekvőképtelensége egyes országokban), faji, vallási, politikai, vagy egyéb; az ilyen rendelkezést tartalmazó jog azonban minden esetben mellőzve lesz.⁷⁶

⁷⁵ Mádl–Vékás, 2012. 170. o.

⁷⁶ Audit, Bernard: Droit international privé. 4. kiadás. Párizs, Economica, 2006. 489. o.

2.2. Házasság

2.2.1. Alaki érvényesség

Ami a házasság alaki érvényességét illeti, azt mind a magyar,⁷⁷ mind a francia jogban a házasságkötés helyén és idején hatályos jog határozza meg.⁷⁸ Ennek megfelelően az adott jogrendszer állapítja meg a pontos alaki szabályokat, általában tehát a közrend nem avatkozik be.⁷⁹

Egy kérdéssel kapcsolatban azonban érdekes megvizsgálunk a francia közrend koncepcióját; ez a házasság polgári vagy egyházi jellege. Kiindulópontként le kell szögezni, hogy a francia jogban csupán polgári házasság létezik, amelyet egy közjogi hatóság közreműködésével kell megkötöni.⁸⁰ Emiatt egy Franciaországban kötött tisztán vallásos házasság érvénytelen, tehát az a jogrendszer, amely egyházi házasságot, illetve ahhoz kötődő polgári jogi joghatásokat ír elő, el lesz utasítva.⁸¹

Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy köthet-e Franciaországban polgári házasságot az, akinek személyes joga vallási házasságot követel meg. A francia bírósági gyakorlat a fokozatosan fogadta el a külföldi vallási követelmények megszegésével kötött polgári házasságok érvényességét.⁸² A kérdést a Cour de cassation *Caraslanis-ügyben* hozott ítélete oldotta meg véglegesen, itt ugyanis kimondták, hogy a házasság vallási vagy polgári jellege egy alaki érvényességi kérdés. Mivel pedig az alaki érvényességre a házasságkötés helyén és idején hatályos jog alkalmazandó, Franciaországban magától értetődően a francia jog szerint kell elbírálni az alaki követelményeket,⁸³ így a közrendi kifogás nem kell, hogy beavatkozzon.

2.2.2. Anyagi érvényesség

Általánosságban elmondható, hogy a házasság anyagi érvényességére mind a magyar, mind a francia kollíziós szabályok szerint a házasulandók házasságkötéskor fennálló személyes jogát kell alkalmazni. Ezt a szabályt magyar jogban a Kódex 37. § (1) bekezdése mondja ki, a francia jogban pedig a Code civil 3. cikkéből lehet levezetni.⁸⁴ A megoldás

⁷⁷ Kódex 37. § (2)

⁷⁸ Audit, 2006. 523. o.

⁷⁹ Audit, 2006. 515. o.

⁸⁰ Bureau, Dominique–Watt, Horatia Muir: Droit international privé. 1. kiadás. II. kötet. Párizs, Presses Universitaires de France, 2007. 116. o.

⁸¹ Bureau–Watt, 2007. II. 117. o.

⁸² Audit, 2006. 529. o.

⁸³ Cour de cassation, chambre civile, 1955. június 22.

⁸⁴ Code civil. Article 3.

egyszerű, és mindkét jogrendszerben azonos lesz abban az esetben, ha mindkét félnek ugyanaz a nemzetisége.

Amennyiben azonban a két házasulandó fél különböző nemzetiségű, a két jogrendszer szabályozása valamelyest eltér egymástól. A magyar jog szerint ebben az esetben a házasság csak akkor érvényes, ha ennek anyagi jogi feltételei mindkét házasuló személyes joga szerint megvannak,⁸⁵ ez az ún. konjunktív elbírálás elve.⁸⁶ A francia jog azonban az érvényességi feltételeket két csoportra osztja és az elbírálást ettől teszi függővé. Az ún. egyoldalú érvénytelenségi okokra vonatkozóan (mint a házasságkötésre vonatkozó korhatár, cselekvőképesség, stb.) a felekre külön-külön a saját személyi jogukat kell disztributívan alkalmazni. A kétoldalú házassági akadályokra vonatkozóan (mint a rokoni kapcsolat, poligámia, azonos neműek közötti házasság, stb.) azonban a személyi jogokat – a magyar felfogáshoz hasonlóan – konjunktívan kell alkalmazni. Elég tehát hogy az adott helyzetet, például a poligám házasságot az egyik jog megtiltsa ahhoz, hogy a házasság ne legyen érvényes.⁸⁷ Ebből úgy tűnik, hogy az anyagi érvényesség tekintetében a magyar jog valamelyest szigorúbb.

Az általános szabályok körében érdemes szólni az ún. „sántikáló házasságokról” is. Így nevezzük azokat a házasságokat, amelyek csupán az egyik fél személyes joga szerint érvényesek.⁸⁸ Az ilyen esetek általában a két jogrendszer anyagi szabályai közötti különbségekre vezethetők vissza; ilyenkor két jogrendszer és azok közrendje áll egymással szemben, hiszen az egyik jog szerint a helyzet törvényes, amíg a másik szerint a házasság érvénytelen lesz.⁸⁹

A közrend a házasságok érvényessége kapcsán két esetben játszat szerepet; egyrészt amennyiben az alkalmazandó külföldi személyes jogok szabályai szerint az adott házasság érvényes lenne, a fórum közrendje azonban ezt megakadályozza. Ennek fordítottja is előfordulhat; a személyes jogok alapján a házasság érvénytelen lenne, a fórum közrendjével azonban az adott érvénytelenségi ok összeférhetetlen, így a házasság érvényesen megköthető a fórum joga szerint.

⁸⁵ Kódex. 37. § (1) bekezdés

⁸⁶ Mádl–Vékás, 2012. 422. o.

⁸⁷ Audit, 2006. 516–517. o.

⁸⁸ Mádl–Vékás, 2012. 422. o.

⁸⁹ Audit, 2006. 517. o.

2.2.2.1. Hasonló közrendi koncepciók

A házasság anyagi érvényessége tekintetében létezik néhány olyan kérdéskör, amellyel kapcsolatosan egyes külföldi jogok rendelkezéseinek alkalmazását a közrendre hivatkozva a magyar és a francia bíróság is elutasítja.

Az első olyan intézmény, amely mind a két ország közrendjével összeférhetetlen, a poligám házasság. A magyar jogrendszerben ez az összeférhetetlenség magából a Kódexből ered, hiszen az a 38. § (2) bekezdése szerint a „házasságot Magyarországon nem lehet megkötni, ha a házasságkötésnek a magyar jog szerint elháríthatatlan akadálya van.” Ez annyit jelent, hogy a magyar családjogban létező egyes házassági akadályokat a jogalkotó minden esetben érvényesülő, abszolút akadállyá minősíti. Ezen akadályok kiemelése azokat közrendi súlyúvá emeli, és így imperatív rendelkezésként funkcionálnak.⁹⁰ Mivel ezen akadályok közé tartozik a fennálló házasság, poligám házasság megkötése a magyar jog szerint minden esetben elháríthatatlan akadályba ütközik és a közrenddel ellentétes.⁹¹

Ez az ellentét a francia közrenddel szemben is fennáll. Az érvelés itt másik irányú, de ugyanahhoz az eredményhez vezet; eszerint a monogámia a francia közrend alapvető elve, így egyértelmű, hogy a francia hatóságok csupán monogám házasság megkötésére jogosultak. A poligám házasságok megkötése tehát mind a két jogrendszerben ellentétes lesz a közrenddel, még abban az esetben is, ha azt két olyan külföldi fél között kellene kimondani, akiknek a személyi jogaik azt külön-külön engedélyezik.⁹²

Valószínűleg szintén mindkét fórum által el lesz utasítva az olyan jogrendszer, amely a fórum joga által nem ismert házassági akadályokat tartalmaz; például faji, kaszti, származási, vagy vallási megfontolásból tilt meg egy házasságot. A vallási akadályok például egyértelműen sértik a felekezetek szerinti megkülönböztetés tilalmát, így a közrendbe ütköznek.⁹³ Ilyen esetekben a fórum joga kerül alkalmazásra, így a házasság érvényesen megköthető.⁹⁴

2.2.2.2. Eltérő közrendi koncepciók

A házasság érvényességével kapcsolatban van egy kérdés, amelyet a magyar és a francia jog egymással teljes mértékben ellentétes módon szabályoz: ez az azonos neműek házasságának kérdése.

⁹⁰ Mádl–Vékás, 2012. 421–422. o.

⁹¹ Burián, 2009. 271. o.

⁹² Audit, 2006. 521. o.

Bureau–Watt, 2007. II. 121. o.

⁹³ Burián, 2009. 270–271. o.

⁹⁴ Cour d'Appel de Paris, 1996. június 7.

Már az Alaptörvény L. cikkének (1) bekezdéséből egyértelmű, hogy a magyar jogrendszer nem ismeri el az azonos neműek közötti házasságot, mivel kimondja, hogy a házasság férfi és nő között létrejött életközösség. A magyar házasságnak fogalmi eleme, hogy két ellentétes nemű személy között jön létre, így a magyar tételes jogban az „azonos neműek közötti házasság” tulajdonképpen oximoron. Ugyanakkor az azonos nemű párok a magyar jog szerint létesíthetnek bejegyzett élettársi kapcsolatot, amelyhez a házassághoz hasonló státusz kapcsolódik.⁹⁵

A francia megoldás ezzel teljesen ellentétes, ugyanis az azonos neműek közötti házasság, a 2013-404 számú 2013. május 17-i törvény alapján ma már lehetséges Franciaországban. E törvénnyel a jogalkotó nemcsak a Code civil házasságra vonatkozó részeit módosította, hanem egy új kollíziós szabályt is alkotott.⁹⁶

A kollíziós szabályok közbeiktatása nélkül Franciaországban egy nem francia állampolgárságú személy, akinek személyes joga nem engedélyezi az azonos neműek közötti házasságot, nem köthetne ilyen házasságot még egy francia személlyel sem. Ilyen esetben legfeljebb azt lehetne vizsgálni, hogy összefér-e a francia közrenddel egy olyan jogrendszer, amely nem engedi meg még egy olyan azonos nemű párnak sem a házasságkötést, amelynek egyik tagja francia.

A kollíziós szabály azonban kimondja, hogy két azonos nemű személy házasságot köthet, amennyiben az ilyen házasságot lehetővé teszi legalább az egyik félnek akár a személyes joga, akár annak az államnak a joga, amelyen a lakhelye vagy a tartózkodási helye található. Érdeemes megjegyezni, hogy a törvény csupán tartózkodási helyet, és nem állandó tartózkodási helyet ír elő, tehát az alkalmazhatóságot ezzel is tágítja. Ennek a szabálynak megfelelően tehát már egy gyenge kapcsolat – akár az egyik fél franciaországi tartózkodási helye – elegendő ahhoz, hogy a házasság érvényesen megköthető legyen Franciaországban, még abban az esetben is, ha esetleg minden más kötelék egy ezt tiltó államhoz kötné a feleket.

Úgy tűnik, hogy ezekkel a rendelkezésekkel a francia jogalkotó igyekszik a lehető legtöbb nemzetközi elemet tartalmazó helyzetre ráerőltetni a francia szabályozást. Ezzel azonban könnyen „sántikáló” jogviszonyokat idéz elő. A jogirodalom főként azt látja aggályosnak, hogy így egy olyan államban is érvénytelen lehet egy azonos nemű házasság, amelyhez az adott párt szoros kötelék köti, éppen azért mert a házasság megkötéséhez egy laza kapcsolat is elég volt.⁹⁷

⁹⁵ Nagy, 2011. 137. o.

⁹⁶ Code civil. Article 202-1. és 202-2.

⁹⁷ Alexandre Boiché: Aspects de droit international privé (1). In: AJ Famille 2013. 362. o.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban érdemes megvizsgálni az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatát is. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 12. cikke alapján, amely a házasságkötéshez való jogot deklarálja, a bíróság a francia felfogásnál egyelőre konzervatívabb nézeteket vall. Eszerint a házasságkötési szabadság védelmének hatósugara csupán a hagyományos értelemben vett, tehát a férfi és nő közötti házasságra terjed ki, az azonos neműek együttélésére azonban nem. Ez a felfogás összhangban van az európai jogrendszerek többségének kulturális, jogi, erkölcsi és vallási hagyományaival, amelynek a magyar jogrendszer is megfelel.⁹⁸

2.2.2.3. A francia közrend sajátosságai a házasság anyagi érvényessége kapcsán

A francia jogirodalom a házasság anyagi érvényességével kapcsolatosan számos további kérdést részletesen vizsgál. A francia rendszert az egyik oldalról a házasság elősegítésének elve, a másik oldalról pedig a francia jog meghatározott minimumkövetelményeinek feltétlen tiszteletben tartása határolják be.⁹⁹

Összeférhetetlen a francia közrenddel az olyan jogrendszer, amely korlátozza, illetve feltételekhez köti az elvált házastársak számára újabb házasság megkötését.¹⁰⁰ Ami a házasságkötéshez szükséges korhatárt illeti, a francia jogban ez a férfiaknál 18, míg a nőknél 15 év. Az olyan jogrendszert, amely ennél magasabb korhatárt állapít meg alkalmazzák, kivéve ha a korhatár mértéke túlzott. Ami a francia jognál alacsonyabb korhatárt tartalmazó jogrendszereket illeti, azok is alkalmazhatóak azzal a feltétellel, hogy az általuk előírt korhatár nem előzi meg konkrét esetben a fizikai érettséget, illetve egy bizonyos szellemi érettséget, amely a beleegyezéshez szükséges. Egyébként a francia jog kiskorú, illetve gyámság, gondnokság, vagy egyéb jogi védelem alatt álló nagykorú által kötött házasságot csak akkor fogad el érvényesnek, ha ahhoz az arra jogosult személy illetve szervezet hozzájárult.¹⁰¹

A házasodó felek beleegyezését illetően a francia közrenddel ellentétes lesz az a külföldi jogrendszer, amely engedélyezi a családfőnek, hogy döntsön gyermekei házasságkötéséről. Emellett elutasítják az olyan jogrendszert is, amely a beleegyezéssel kapcsolatban a francia közrenddel összeegyeztethetetlen érvénytelenségi okokat ismer, mint például tévedés a házastárs etnikai vagy szociális hovatartozásával kapcsolatban.¹⁰²

⁹⁸ Raffai, 2007. 146. o.

⁹⁹ Audit, 2006. 518. o.

¹⁰⁰ Audit, 2006. 519. o.

¹⁰¹ Audit, 2006. 520. o.

¹⁰² Audit, 2006. 520. o.

Ami az „enyhe” közrend szerepét illeti, ezen a területen gyakran alkalmazandó a poligámiával kapcsolatban, leginkább abból a célból, hogy több feleség esetében mindegyikük számára méltányos helyzetet teremtsen. A *Chemouni-ügyben* például egy férfi két asszonnyal kötött házasságot külföldön, majd miután átköltöztek Franciaországba, második felesége tartás miatt indított eljárást, tehát házastársi státuszához kötődő igényt kívánt érvényesíteni. Ebben az esetben a Cour de cassation érvényesnek nyilvánította a poligám házasságot, amelyet külföldön, a házasság anyagi és alaki érvényességére alkalmazandó jog szabályainak megfelelően érvényesen kötöttek, hogy így annak joghatásaként a házasságból eredő tartási kötelezettséget meg tudja állapítani.¹⁰³

Hasonló ehhez a *Bendeddouche-ügy*, amely egy Franciaországban elhunyt férfi örökségével kapcsolatos. A férfi korábban Algériában a helyi, illetve személyes jogok alapján érvényesen kötött két házasságot két asszonnyal, majd mindannyian Franciaországba költöztek és mivel az ingatlanok Franciaország területén feküdtek, az öröklésre a francia jog volt alkalmazandó. A férfi első felesége arra hivatkozott, hogy a második házasság érvénytelen, mivel a poligámia ellentétes a francia közrenddel, és így a második feleség nem örökölhét. A Cour de cassation azonban tekintettel arra, hogy a házasságokat külföldön kötötték, úgy döntött, hogy az nem sérti olyan mértékben a francia közrendet, így a második feleségnek elismerte öröklési jogát. Az érvelés szerint bár az öröklésre a francia jog alkalmazandó, azt a kérdést, hogy a feleket megilleti-e a házastársi státusz, a felek személyes joga – ebben az esetben az algériai jog – szerint kell elbírálni.¹⁰⁴ Úgy tűnik tehát, hogy egy külföldön szabályosan kötött poligám házassághoz kötődő vagyoni jogi következmények még összeegyeztethetőek a közrend francia koncepciójával.¹⁰⁵

A „közeli” közrend a házassággal kapcsolatban leginkább akkor játszik szerepet, amikor egy francia házastársat akarunk megvédeni egy esetleges második, poligám házasságtól. Ezt az esetet a *Baaziz-ügy* pontosan tükrözi: egy francia asszony férje külföldön kötött egy, a külföldi jog szerint érvényes második, poligám házasságot. A Cour de cassation úgy döntött, hogy egy ilyen külföldön kötött házasság, még abban az esetben is, ha azt a külföldi szabályok szerint érvényesen kötötték, hatálytalan Franciaországban a francia első feleséggel szemben. A francia feleség „rovására” tehát a férj nem köthet újabb házasságot. A „közeli”

¹⁰³ Cour de Cassation, chambre civile, 1963. február 19.

¹⁰⁴ Cour de Cassation, 1^{ère} chambre civile, 1980. január 3.

¹⁰⁵ Cadet, Fabien: *L'ordre public en droit international de la famille. Étude comparée France/Espagne*. Párizs, l'Harmattan, 2005. 186. o.

közrend azonban csak akkor érvényesül, ha a védett felet valamilyen kapcsolat fűzi a francia jogrendhez, tehát vagy francia nemzetiségű, vagy franciaországi lakos.¹⁰⁶

A bírósági gyakorlatból látható, hogy a poligámia megítélése a francia jogban nem egységes, és adott esetben a körülményektől függ, hogy egy poligám házasság a közrendbe ütközik, avagy sem. A fő problémát az jelenti, hogy a közrend közbelépése míg az „enyhe” közrend esetében szubjektív alapon történik, a „közeli” közrend esetén már objektív módon, hiszen a francia állampolgárság elég annak megállapításához. Az a tény, hogy a poligámia különböző eseteire különböző módon kell alkalmazni a közrendet, azt bizonyítja, hogy annak általános szabályai nem tudják megoldani a poligámia által előidézett helyzetet, tehát nem tudják feltétlenül biztosítani egy első francia feleség érdekeit, annak monogám helyzetét.¹⁰⁷ Ráadásul a „közeli” közrend alkalmazásával valamelyik feleség hátrányosabb helyzetbe kerülhet. A francia jogirodalom szerint ezért a közrend kifogásának alkalmazása helyett a házasság érvényességére vonatkozó kollíziós szabályokat kellene módosítani, és így elkerülhetőek lennének a bizonytalan megoldások.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Cour de Cassation, 1^{ère} chambre civile, 1988. július 6.

¹⁰⁷ Cadet, 2005. 187. o.

¹⁰⁸ Audit, 2006. 522. o.

2.3. Házasság felbontása

2.3.1. A Róma III. rendelet közrend koncepciója

Ami a házasság felbontását és a különválást illeti, az alkalmazandó jogra vonatkozóan az Európai Tanács 2010 december 20-án fogadott el egy rendeletet¹⁰⁹ (a továbbiakban: Róma III.). A rendelet hatályát a 18. cikk határozza meg, eszerint a rendelet kizárólag azokra a bírósági eljárásokra és az 5. cikkben említett megállapodásokra alkalmazandó, amelyeket 2012. június 21-et követően indítottak vagy kötöttek. Ennek megfelelően meg kell vizsgálni a Róma III. rendelet által alkotott szabályokat, majd a magyar és a francia jog szabályait.

A rendelet 12. cikke kimondja, hogy *„[a]z e rendelet alkalmazásában meghatározott jog valamely rendelkezésének alkalmazása csak akkor tagadható meg, ha az alkalmazás nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen az eljáró bíróság országának közrendjével.”* A „nyilvánvalóan” szó alkalmazása egyértelműen arra utal, hogy a jogalkotó korlátozni akarja azon esetek számát, amikor a közrend kifogása miatt az egyébként alkalmazandó jogot mellőzik. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a rendelettel kapcsolatos véleményéből úgy tűnik továbbá, hogy a közrendi klauzula alkalmazása elsősorban nem uniós tagállamok jogának alkalmazása esetén jöhet szóba, hanem inkább a közrendet sértő harmadik államok jogával szembeni védelemként.¹¹⁰

A rendelet a közrendi klauzulán kívül néhány további kivételt is megfogalmaz, amelyek segítségével az alkalmazandó jog mellőzésre kerül, mindegyik esetben a fórum jogának javára. A 10. cikkben két konkrét esetet nevez meg; egyrészt amennyiben az alkalmazandó jog nem rendelkezik a házasság felbontásáról, másrészt ha az egyik házastársnak a neme miatt nem biztosít azonos jogokat a házasság felbontásához vagy a különváláshoz.

A 13. cikk ezen túlmenően azoknak a résztvevő tagállamoknak biztosít egy kifogást, amelyeknek joga nem rendelkezik a házasság felbontásáról, illetve a szóban forgó házasságot nem tekinti érvényesnek a házasság felbontására irányuló eljárás céljából. Ők nem kötelezhetők arra, hogy ilyen esetekben kimondják a házasság felbontását. Az első fordulat alapján egy olyan tagállam bírósága tehát, amely nem engedélyezi a házasság felbontását, mellőzheti azt az alkalmazandó jogot, amely megengedi a felbontást. Az Európai Unióban az

¹⁰⁹ A Tanács 1259/2010/EU rendelete (2010. december 20.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról, HL L 343., 2010.12.29., 10—16. o.

¹¹⁰ Wopera Zsuzsa: Az európai családjog kézikönyve. Házassággal, szülői felelősséggel és tartással kapcsolatos ügyek szabályozása az európai uniós jogban és hágai egyezményekben. Budapest, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2012. 212. o.

utolsó ilyen ország Málta volt, egy népszavazás következtében azonban 2011 októbere óta ott is felbonthatóak a házasságok.¹¹¹

A második fordulat ennél több kérdést vet fel, itt ugyanis arról van szó, hogy az eljáró bíróság nemzeti joga a felbontandó házasságot nem tekinti érvényesnek. Ilyen esetet főként az azonos neműek házassága idézhet elő, amely jelenleg a tagállamoknak csak kis hányadában köthető érvényesen.¹¹² Mivel egy házasság érvényességét a házastársak személyes joga, illetve a házasságkötés helye és ideje szerinti jog alapján kell megítélni, az azonos neműek házasságát el nem ismerő államok csupán a 13. cikk alapján minősíthetik érvénytelennek és tagadhatják meg az ilyen házasságok felbontását.¹¹³ A 13. cikk így bizonyos esetekben korlátozza a házasság felbontásának lehetőségét. Bár erre a rendelkezésre a tradicionális családjogi értékeket képviselő tagállamok nyomása miatt szükség volt, egyértelműnek tűnik, hogy az együttműködés hatékonyságát jelentősen csökkenti, és bizonyos mértékben aláássa a Róma III. által remélt jogbiztonságot is.¹¹⁴

2.3.2. A francia közrend sajátosságai a házasság felbontása kapcsán

A közrend kifogása a francia nemzetközi magánjogban a házasság felbontására és a különválásra vonatkozóan fontos szerepet játszik. A francia szabályok a Róma III. rendelet hatályba lépését követően annak közrendi szabályait kiegészítve alkalmazandóak, az ezt megelőzően indított eljárásokra pedig a bíróságok teljes mértékben a francia koncepciót veszik figyelembe.

Ami a közrend „teljes” hatását illeti, a közrend változó jellegéből következik, hogy az idő múlásával és az erkölcsök változásával együtt módosult a francia közrendről alkotott felfogás, és így a közrenddel való összeférhetetlenség esetei is. Míg régebben a liberálisabb jogrendszerek előírásait nem alkalmazták, manapság általában a házasság felbontására szigorúbb szabályokat tartalmazó jogrendszerek kerülnek elutasításra.¹¹⁵

A bírósági gyakorlatban előfordulhat olyan külföldi jog, amely sem a házasság felbontását, sem a különválást nem engedélyezi, tehát tiltja a házassági kötelék bármilyen lazítását. A Cour de cassation a *Patino-ügyben* kimondta, hogy az ilyen jogrendszer minden esetben ellentétes a francia közrenddel.¹¹⁶ Ebben az ügyben ez a kizáró feltétel igen

¹¹¹ Mádl-Vékás, 2012. 414. o.

¹¹² Wopera, 2012. 53. o.

Az itt említett öt tagállam mellett ma már Franciaország is ezek közé az államok közé tartozik.

¹¹³ Wopera, 2012. 214. o.

¹¹⁴ Wopera, 2012. 214–215. o.

¹¹⁵ Audit, 2006. 549., 551. o.

¹¹⁶ Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1963. május 15.

rendhagyó módon jött létre: az alkalmazandó közös személyi jog szerint, amely a bolíviai jog volt, a házasság felbontása akkor lehetséges, ha a házasság kötésének helye szerinti jog elismeri azt, önmagában tehát ez a törvény megfelelt a közrendnek. A házasságkötés helye szerinti törvény, a spanyol törvény pedig elismerte a kötelék felbontásának egyik módját, a különválást. Önmagában tehát sem a bolíviai, sem a spanyol jog nem voltak ellentétesek közrenddel, mivel vagy a válást vagy a különválást engedélyezték. Az adott esetben azonban a bolíviai jog a két jogrendszer együttes alkalmazását írta elő, amely így mindenfajta különválási lehetőséget megtiltott, emiatt jött létre a közrenddel összeférhetetlen eredmény.¹¹⁷

Előfordulhat az is, hogy az adott külföldi jog csak a házasság felbontását vagy csak a különválást engedélyezi. A bírósági gyakorlat szerint nem összeférhetetlen a francia közrenddel az a külföldi jog, amely elismeri a közös háztartás felbontásának – a francia jog által előírt – legalább egyik módját, tehát vagy a házasság felbontását, vagy a különválást.¹¹⁸ Szintén kimondta a Cour de cassation, hogy nem ellentétes a közrenddel az olyan jogrendszer, amely bár a házasság felbontását nem ismeri, tartalmaz egyéb lehetőséget a házasság megszűnésére vonatkozóan.¹¹⁹

Ugyanakkor ez esetek alól kivételt képez, amikor a házastársak valamelyike francia és a lakóhelye Franciaország területén található, mivel a „közeli” közrend érvényesítésének köszönhetően ezen esetekben az ilyen alkalmazandó jog is mellőzésre kerül. A Cour de cassation a *Pedro-ügyben* ugyanis kimondta, hogy az a külföldi jog, amely egy Franciaország területén lakos francia állampolgárságú személy számára nem biztosítja a válás lehetőségét, összeférhetetlen a francia közrenddel.¹²⁰ Amennyiben tehát legalább az egyik fél francia és franciaországi lakos, számára a közrend alapján kötelező a válás lehetőségének biztosítása, így egy kizárólag különválást engedélyező külföldi jog az ő esetében el lesz utasítva.¹²¹

Számos problémát vet fel az iszlám jogban ismert un. eltasztás („*répudiation*”), mint a házasság felbontásának egy formája. Mivel a férfi által egyoldalúan gyakorolható jogról van szó, amely a nő beleegyezése nélkül is véget vet a házasságnak, ez az intézmény mind eljárásjogilag, mind anyagi jogilag ellentmond a házastársak egyenjogúságának, amely a francia jog egyik alapvető jogelve. Összeférhetetlen a francia közrenddel tehát annak a külföldi jognak az alkalmazása, amely lehetővé teszi az eltasztást.¹²²

¹¹⁷ Bureau–Watt, 2007. 458. o.

¹¹⁸ Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1977. november 3.

¹¹⁹ Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1979. július 10.

¹²⁰ Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1981. április 1.

¹²¹ Cadet, 2005. 189. o.

¹²² Audit, 2006. 549. o.

Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy hogyan ítél meg a francia jog egy külföldön végbement eltaszítást. A Cour de cassation sokáig bizonyos feltételekhez kötötte az eltaszítás érvényességét és elfogadta azt, amennyiben az a házastársak beleegyezésével történt, vagy ahhoz a feleség hozzájárult, továbbá ha megfelelően tudott védekezni, illetve igényeit érvényesíteni az eljárás során.¹²³ Ez utóbbi követelmény azonban nem jelentett valós biztosítékot, tekintve hogy az eltaszítás a férfi diszkrecionális joga, a feleség „védelme” általában csak a házasság felbontásának konkrét következményeire lehet kihatással. A *Rohbi-ügyben* már azt is figyelembe vette a Cour de cassation, hogy a feleség a válást követően kapott-e megfelelő anyagi kárpótlást, és ehhez is kötötte az eltaszítás érvényességét is.¹²⁴ A bírónak e szabályok alapján minden ügyben szubjektív módon kellett vizsgálnia a közrendnek való megfelelést.¹²⁵

E tendenciákat követően a Cour de cassation az 1990-es évektől kezdődően az Emberi Jogok Európai Egyezményének 7. kiegészítő jegyzőkönyve 5. cikkére hivatkozva inkább elutasította az eltaszítást a közrenddel való összeférhetetlenség címén. Ez a cikk kimondja a házastársak egyenjogúságát, amellyel az eltaszítás egyértelműen ellentétes, többek között annak nem kontradiktórius jellege miatt. Ezzel a kifejezett elutasítással azt a lehetőséget is megakadályozza a francia bíróság, hogy a férj saját országába hazautazva és ott eltaszítva feleségét kijátssza a francia törvényt. Úgy tűnik tehát, hogy ma már az eltaszítás kategorikus elutasítása mellett foglal állást a francia legfelsőbb bírói fórum.¹²⁶

Végül ellentétes lehet a közrenddel az olyan alkalmazandó jog, amely alapján a kiszabott házastársi tartás nem elégséges. Először is fontos megjegyezni, hogy a francia belső jog egy sajátos jogintézményt ismer a házasság felbontása utáni vagyoni egyenlőtlenségek rendezésére, ez a „*prestation compensatoire*”.¹²⁷ Egy olyan tartási kötelezettségről van szó, amely lényegében arra szolgál, hogy az anyagilag hátrányosabb helyzetben lévő fél házasság utáni anyagi szintjének megtörését kiegyenlítse, nem feltétel azonban a fél rászorultsága. Emiatt ilyen jogintézmény nem létezik más jogrendszerekben, csupán ehhez hasonló tartási kötelezettségekről lehet szó. A francia bírónak így esetenként vizsgálnia kell az adott külföldi jogrendszer által előírt tartási kötelezettség jellegét és mértékét a francia *prestation compensatoire*-hoz képest.¹²⁸ Ennek tükrében mondta ki a Cour de cassation, hogy az a

¹²³ Cadet, 2005. 83. o.

¹²⁴ Audit, 2006. 550. o.

¹²⁵ Cadet, 2005. 84. o.

¹²⁶ Audit, 2006. 551-552. o.

¹²⁷ Code civil. Articles 270-274.

¹²⁸ Alexandre Boiché: La prestation compensatoire en droit international privé. In: AJ Famille 2007. 117.o.

külföldi jog, amely nem ír elő elegendő anyagi járadékot a gyengébb házastársnak, ellentétes a francia közrenddel.¹²⁹

¹²⁹ Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 2006. november 28.

2.4. Szerződéses kapcsolatok

2.4.1. A nemzetközi egyezmények és a Róma I. közrend koncepciója

Ami a szerződéses kapcsolatokat illeti, az alkalmazandó jogra vonatkozó nemzetközi jogforrások mindegyikében szerepel valamilyen formában a közrendi klauzula. Franciaország tagja az 1955. június 15-én kelt Hágai Egyezménynek,¹³⁰ amely az ingó dolgok nemzetközi adásvételére vonatkozóan állapítja meg az alkalmazandó kollíziós szabályokat. Az egyezmény 6. cikkében szerepel a közrend kifogása, amely szerint a közrend okán mellőzhető az alkalmazandó jog. Franciaország tagja továbbá a 1978. március 14-én kelt Hágai Egyezménynek is,¹³¹ amely a közvetítői és képviseleti szerződésekre írja elő az alkalmazandó jogot. Ezen egyezmény 17. cikkében szerepel a közrendi klauzula, eszerint azonban csak abban az esetben utasítható el a külföldi jog, amennyiben az „nyilvánvalóan” ellentétes a közrenddel.

Egyéb szerződéses kapcsolatokra kezdetben az 1980. június 19-én kötött Római Egyezmény írta elő az alkalmazandó jogot,¹³² amelyhez mind Magyarország, mind Franciaország csatlakoztak. Ezt az egyezményt váltotta fel az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete¹³³ a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról;¹³⁴ amelyhez képest elsőbbséget élveznek a tagállamok által korábban már megkötött nemzetközi egyezmények.¹³⁵ A Római Egyezmény 16. cikke és a Róma I. rendelet 21. cikke szinte azonos formában tartalmazzák a közrendi klauzulát, amely szerint a *„meghatározott jog valamely rendelkezésének alkalmazása csak akkor tagadható meg, ha az alkalmazás nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen az eljáró bíróság országának közrendjével”*:

A közrendi klauzula megfogalmazása mellett a Róma I. rendelet az imperatív szabályok szerepére is kitér. Már a preambulum (37) bekezdése előírja, hogy *„a közérdeken alapuló bizonyos megfontolások indokolják a tagállami bíróságok azon lehetőségét, hogy kivételes körülmények között a közrend és az imperatív rendelkezések alapján kivételt tegyenek”*. Ezzel

¹³⁰ Convention sur la loi applicable aux ventes à caractère international d'objets mobiliers corporels, conclue le 15 juin 1955.

¹³¹ Convention sur la loi applicable aux contrats d'intermédiaires et à la représentation, conclue le 14 mars 1978.

¹³² Egyezmény a szerződéses kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról, HL C 334., 2005.12.30., 1—27. o.

¹³³ Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.), HL L 177., 2008.7.4., 6—16. o.

A továbbiakban: Róma I.

¹³⁴ Mádl-Vékás, 2012. 282–283. o.

¹³⁵ Róma I. 25. cikk (1) bekezdés. A fentebb említett Hágai Egyezmények tehát az adott jogterületen továbbra is alkalmazandóak lesznek Franciaországban.

rámutat a közrendi és az imperatív szabályok hasonló, közérdek védelmét szolgáló funkciójára. Emellett a 9. cikk meghatározza az imperatív szabályok – a bevezető részben már idézett – definícióját, majd kimondja, hogy az eljáró fórum imperatív normáinak alkalmazása nem korlátozható.¹³⁶

Ezen túlmenően a rendelet ugyanezen cikke harmadik ország imperatív rendelkezéseiről is említést tesz. Lehetővé teszi a fórum bíróságai számára, hogy figyelembe vegyék azon ország jogának imperatív rendelkezéseit, amelyben a szerződésből eredő kötelezettségeket teljesíteni kell vagy teljesítették, amennyiben ezek az imperatív rendelkezések a szerződés teljesítését jogszerűtlenné teszik.¹³⁷ A kötelezően alkalmazandó szabályok körét a fogyasztói szerződések és egyéni munkaszerződések esetén tovább bővíti a rendelet, amikor kimondja, hogy ez esetekben a felek jogválasztása nem eredményezheti azt, hogy akár a fogyasztót, akár a munkavállalót megfosszák a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog olyan rendelkezései által biztosított védelemtől, amelyektől megállapodás útján nem lehet eltérni.¹³⁸

Ezekre a részletszabályokra a szerződéses kapcsolatok körében azért van szükség, mert ezen a területen széles körben elismert a felek autonómiája, így általános megoldás a felek nemzetközi magánjogi jogválasztásának engedélyezése. Ilyen esetekben azonban a feleknek nemcsak a belső kötelmi jogból ismert kógens és diszpozitív szabályokat kell betartaniuk, hanem az imperatív szabályok és a közrend nemzetközi magánjogi kategóriáit is.¹³⁹

Egyértelmű, hogy a négy kategória közül a közrendé a „legerősebb”; a közrendi szabályok figyelembe vétele ezen a területen is általános követelmény, tehát a fórum közrendjébe ütköző szabályt jogválasztás esetén sem lehet alkalmazni.¹⁴⁰ Emellett azonban az imperatív szabályoknak is fontos szerepük lesz, hiszen a fórum jogának ezeket, a közrendiség szintjét el nem érő szabályait is alkalmazni kell majd a külföldi jog helyett. E szabályok az európai uniós csatlakozás óta előtérbe kerültek,¹⁴¹ amelyet bizonyítanak a Róma I. rendelet e tárgyú rendelkezései is.

A szerződéses kapcsolatok körében tehát számos nemzetközi egyezmény és uniós jogforrás is létezik, amelyek által előírt közrendi klauzulát a gyakorlatban a fórum bíróságai

¹³⁶ Raffai Katalin: A szerződéses kötelmekre alkalmazandó jog meghatározásáról szóló Római Egyezmény és a Róma I. rendelet közrendi szabályai. In: Európai kollíziós kötelmi jog. Szerk.: Palásti Gábor–Vörös Imre. Krim Bt., Budapest, 2009. 112. o.

¹³⁷ Mádl–Vékás, 2012. 346. o.

Róma I. 9. cikk. (3) bekezdés

¹³⁸ Róma I. 6. cikk (2) bekezdés és 8. cikk (1) bekezdés

¹³⁹ . Ennek a négy szintnek a védelme természetesen fennáll jogválasztás hiányában is.

Palásti, 2006. 65. o.

¹⁴⁰ Palásti, 2006. 66. o.

¹⁴¹ Palásti, 2006. 69. o.

töltik ki saját, nemzeti tartalommal. Általánosságban elmondható, hogy a közrendi klauzula szerepe a kötelmi jog területén kevésbé jelentős, egyéb jogterületekhez képest ritkábban avatkozik be.¹⁴²

2.4.2. A magyar közrend a szerződéses kapcsolatokban

Azzal kapcsolatban, hogy mi minősül a magyar kötelmi jogban közrendi szabálynak, Szászy ide sorolta például az örök időre szóló kötelezettségvállalás tilalmát, illetve a *natulalis obligatiokra* vonatkozó tételes szabályokat.¹⁴³ Továbbá bizonyos esetekben a magyar fórummal való kapcsolódási pont, egy ún. effektív hatás hiányában is megállapítható a közrendbe ütközés. Erre példa egy joghatósági kikötés miatt Budapesten, a holland jog alapján elbírálandó és aszerint érvényesnek minősülő akár marihuána adásvételére, akár prostitúciós szolgáltatásra vonatkozó szerződés. Egy ilyen szerződés ugyanis még abban az esetben is összeférhetetlen a magyar közrenddel, ha a jogviszonynak Magyarországgal az egyetlen kapcsolata, hogy az az elbírálás helye.¹⁴⁴

2.4.3. A francia közrend a szerződéses kapcsolatokban

Először is összeegyeztethetetlen a francia közrenddel az a külföldi jog, amely bármilyen szempontból diszkriminatív a kötelmi viszonyokat tekintve. Továbbá, bizonyos jogintézmények problémát okozhatnak, mint például a kontraktuális felelősséget korlátozó klauzula, vagy az ún. „*clause pénale*” – a szerződésszegés esetére szankciókat megállapító klauzula –, illetve a kamatlábra vonatkozó szabályok. Itt azonban nem arról van szó, hogy a francia szabályoktól eltérő szabályokat tartalmazó alkalmazandó jog automatikusan elutasításra kerül. A közrenddel való viszonyt ugyanis ezekben az esetekben is *in concreto* módon, az adott esetben, az e jog alkalmazásával kapott eredmény alapján kell vizsgálni. Olyan esetben például, amikor a külföldi jog nem maximálja a kamatlábat, az csak abban az esetben lesz összeférhetetlen a közrenddel, ha az adott jogesetben az e jog alkalmazásával kapott kamatláb értéke uzsorás szerződést eredményezne.¹⁴⁵

Érdemes továbbá megvizsgálni egy bírósági határozatot, amelyben a közrend kifogása igen rendhagyó módon lépett közbe. Egy angol pár Nigériában telepedett le és egy nigériai asszonyt alkalmazott munkaszerződés keretében, a munkavégzés valamint annak körülményei

¹⁴² Raffai Katalin: A közrendi klauzula európaizálódásáról. In: Jogtudományi Közlöny. 61. (2006) 303. o. Bureau-Watt, 2007. II. 312. o.

¹⁴³ Palásti, 2006. 67. o.

¹⁴⁴ Palásti, 2006. 68. o.

¹⁴⁵ Audit, 2006. 676. o.

és feltételei azonban rabszolgasághoz voltak hasonlóak. Egy alkalommal, amikor a pár az asszonnyal együtt Franciaországba utazott, az asszony a francia hatóságokhoz fordult és követelte hiányzó munkabérét, illetve kártérítést illegális munkavégzés miatt. A francia bíróságnak nem volt joghatósága, mivel ez esetben a nigériai fórumok rendelkeztek volna joghatósággal, továbbá a francia jog sem volt alkalmazandó. A Cour de cassation azonban úgy döntött, hogy az adott esetben összeférhetetlen a francia közrenddel az, hogy a munkáltató a joghatósági és kollíziós szabályok alkalmazásával megakadályozza a francia jog alkalmazását egy olyan ügyben, amelynek van valamilyen kapcsolata Franciaországgal, továbbá amelyben a munkavállaló saját akarata ellenére és személyes szabadságát semmibe vevő körülmények között kénytelen munkavégzésre. A Cour de cassation ilyen módon elismerte joghatóságát, illetve a francia jog alkalmazhatóságát, és ennek tükrében bírálta el a helyzetet.¹⁴⁶

Ez az eset azért érdekes, mert maguk a francia joghatósági, illetve kollíziós szabályok, pontosabban azoknak az adott ügyben való alkalmazásával kapott eredmény minősült összeférhetetlennek a közrenddel. A közrendi kifogás tehát teljesen rendhagyó módon lépett közbe. Ennek oka ebben az esetben a védeni kívánt elv volt; a háztartási rabszolgaság tilalma ugyanis olyan univerzális jogelv, amelynek feltétlen védelmét a Cour de cassation biztosítani kívánja.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Cour de Cassation, Chambre sociale, 2006. május 10.

¹⁴⁷ Étienne Pataut–Petra Hammje: De l'ordre public universel et de l'esclavage domestique. In: *Revue critique de droit international privé*. 2006. 856. o.

2.5. Szerződésen kívüli kapcsolatok

2.5.1. A nemzetközi egyezmények és a Róma II. közrend koncepciója

Ami a szerződésen kívüli kapcsolatokat illeti, ebben a tárgyban is született két Hágai Egyezmény, amelyeknek Franciaország tagja, illetve egy európai uniós rendelet.

Az 1971. május 4-én született Hágai Egyezmény a közúti balesetekre alkalmazandó jogról 10. cikke tartalmazza a közrendi klauzulát, amely szerint szükséges az alkalmazandó jog „nyilvánvalóan” összeférhetetlensége.¹⁴⁸ Az 1973. október 2-án született Hágai Egyezmény a termékfelelősségre alkalmazandó jogról pedig az előző egyezménnyel azonos módon tartalmazza a közrendi klauzulát a 11. cikkében.¹⁴⁹ Franciaország mind a kettő egyezménynek a tagja.

A szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogot általános jelleggel szabályozta az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete.¹⁵⁰ A Róma I rendelethez hasonlóan ezzel a rendelettel szemben is elsőbbséget élveznek a tagállamok által e tárgyban korábban már megkötött nemzetközi egyezmények,¹⁵¹ tehát Franciaország esetében a fent említett két Hágai Egyezmény.

A Róma II rendeletben is megtalálható a közrendi klauzula; itt a 26. cikk forgalmazza meg azt a már ismert „nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen” formulával. A generálklauzula mellett a preambulumban találunk egy konkrét példát is arra, hogy adott esetben a szerződésen kívüli kapcsolatok körében mi minősülhet a közrenddel összeférhetetlennek. E szerint az eset körülményei és az eljáró bíróság tagállamának jogrendje fényében a fórum közrendjével ellentétesnek tekinthető különösen a rendelet által kijelölt jog olyan rendelkezésének alkalmazása, amely túlzott mértékű, nem kiegyenlítő, hanem elrettentő vagy megtorló jellegű kártérítés megítélését eredményezné.¹⁵² Ez a rendelkezés az ún. büntető kártérítésekre vonatkozik és valószínűleg a tagállamok erre vonatkozó megítélésének egységesítésére szolgál.¹⁵³

¹⁴⁸ Convention sur la loi applicable en matière d'accidents de la circulation routière, conclue le 4 mai 1971.

¹⁴⁹ Convention sur la loi applicable à la responsabilité du fait des produits, conclue le 2 octobre 1973.

¹⁵⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (Róma II.), HL L 199., 2007.7.31., 40—49. o.

A továbbiakban: Róma II.

¹⁵¹ Róma II. 28 cikk.

¹⁵² Róma II. Preambulum (32) bekezdés

¹⁵³ A büntető kártérítés annyit jelent, hogy bizonyos körülmények között a károkozó számára a bíróság a valós pénzügyi kárt meghaladó kártérítési kötelezettséget ír elő, amely érték általában a károkozó anyagi helyzetéhez igazodik.

A közrend mellett a tagállamoknak közérdekük védelme érdekében lehetőségük van arra, hogy bizonyos elsőbbséget élvező kötelező rendelkezésekre hivatkozva kivételt tegyenek; tehát a fórum imperatív szabályai is érvényesíthetők.¹⁵⁴ Ezen túlmenően az ún. kógens szabályok tiszteletét is előírja a rendelet a 14. cikk (2) bekezdésében. Végül egy harmadik szabálycsoportról is szó esik a 17. cikkben; ezek a biztonsági és magatartási szabályok.¹⁵⁵

A szerződésen kívüli kapcsolatokra vonatkozó források mindegyike szerint tehát a közrenddel „nyilvánvalóan” összeegyeztethetetlennek kell lennie a külföldi jognak ahhoz, hogy a fórum bírósága azt elutasíthassa. Ennek megfelelően a közrend kifogását a bíróságok mértékletesen alkalmazzák, így az ritkán játszik szerepet.

2.5.2. A magyar közrend a szerződésen kívüli kapcsolatokban

A Róma II. hatályba lépése óta a Kódex szerződésen kívüli kapcsolatokra vonatkozó szabályai csupán kisegítő szerepet játszanak, ennek megfelelően 2009-ben módosították is azokat. A módosítás utáni rendelkezéseket kell alkalmazni azokra az ügyekre, amelyek a Róma II. tárgyi hatálya alá nem tartoznak.¹⁵⁶ Azokra a deliktualis tényállásokra pedig, amelyekre a Róma II. időbeli hatálya nem terjed ki, a módosítás előtti szabályok lesznek alkalmazandóak.¹⁵⁷ Mivel közrendi jellegű szabályokról van szó, érdemes megvizsgálni a módosított rendelkezéseket és a módosítás indokolását.

A legjelentősebb változást a 34. § hatályon kívül helyezése jelentette. Ennek (1) bekezdése kimondta, hogy *„[m]agyar bíróság nem állapíthat meg felelősséget olyan magatartásért, amely a magyar jog szerint nem jogellenes.”* A (2) bekezdése szerint pedig *„[m]agyar bíróság károkozásért fennálló felelősség címén nem állapíthat meg olyan jogkövetkezményt, amelyet a magyar jog nem ismer.”* A módosítást elrendelő törvény indoklásából kiderül, hogy e közrendi szabályokat a jogalkotó merevnek, és a bírói mérlegelést kizárónak minősítette. Úgy ítélte meg továbbá, hogy a Kódex 7. §-ában foglalt

Kenderes Andrea: A büntető kártérítés múltja, jelene és jövője. In: Polgári Jogi Kodifikáció. (2008) 5-6. sz., 36–42. o.

¹⁵⁴ Róma II. Preambulum (32) bekezdés és 16. cikk

Mádl–Vékás, 2012. 364. o.

¹⁵⁵ Császár Mátyás: Szerződésen kívüli kötelek kollíziós joga: közösségi jog v. magyar Kódex. In: Európai kollíziós kötelmi jog. Szerk.: Palásti Gábor–Vörös Imre. Krim Bt., Budapest, 2009. 176. o.

¹⁵⁶ Burián, 2009. 242. o.

¹⁵⁷ Mádl–Vékás, 2012. 367. o.

általános közrendi klauzula elégséges védelmet biztosít a külföldi jog olyan rendelkezéseivel szemben, amelyek a magyar jogrenddel alapjaiban összeegyeztethetetlenek.¹⁵⁸

Abból, hogy a korábbi szabályokat a jogalkotó túlzottan merevnek minősítette, és nevesített szabályok helyett a közrendi generálklauzulát kívánja alkalmazni, úgy tűnik, hogy a bírói mérlegelés alapján majd esetleg lehetőség nyílik olyan külföldi jog alkalmazására is, amely vagy a magyar jog szerinti jogellenességhez vagy a magyar jogkövetkezményekhez képest eltérő szabályokat tartalmaz.

2.5.3. A francia közrend a szerződésen kívüli kapcsolatokban

Általánosságban véve a francia jog kifejezetten kedvező a sértett felé. Ebből kifolyólag ellentétes lesz a francia közrenddel az a külföldi jogrendszer, amely a sértett számára semmilyen jóvátételt nem ír elő, amely a jóvátételt túlzottan megszorító feltételekhez köti, vagy a jóvátétel maximumát nevetségesen alacsony összegben állapítja meg. Szintén elutasításra kerül az a jogrendszer, amelyben a sértett minden fajta jóvátételtől esik, amennyiben negligenciája akár részben is hozzájárult kárához.¹⁵⁹

Ebből azonban nem következik, hogy minden külföldi jog, amely kevésbé kedvező a sértett számára, automatikusan ellentétes lesz a francia közrenddel. Ami a felelősséget illeti például, a francia jogban megállapítható valakinek a felelőssége az általa elkövetett jogszabálysértés bebizonyítása nélkül is. A Cour de cassation azonban kimondta a *Lautour-ügyben*, hogy az olyan külföldi jog, amely csak a bizonyított felelősséget ismeri, bár kevésbé kedvező a sértettnek, mégsem ellentétes a közrenddel.¹⁶⁰ Ehhez hasonlóan, a francia jog ismeri a nem vagyoni kártérítést, mégsem lesz elutasítva egy olyan külföldi jog, amely csak a vagyoni kártérítést ismeri. Erre példa a *Kieger-ügy*, amelyben a német jogot alkalmazták, bár az nem ismeri a nem vagyoni kártérítést.¹⁶¹

Ami a francia jognál is kedvezőbb külföldi jogrendszereket illeti, ebbe a csoportba tartoznak azok, amelyek ismerik a büntető kártérítés intézményét, ilyen kártérítés alkalmazása ugyanis a francia jog szerint tilos. A Cour de cassation a *Fontaine Pajot-ügyben* nyilatkozott e kérdésről, és kimondta, hogy a büntető kártérítés önmagában nem ellentétes a francia közrenddel, csupán abban az esetben válik azzá, ha a megítélt kártérítés túlzottan aránytalan

¹⁵⁸ 2009. évi IX. törvény indokolása a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet módosításáról. Részletes indokolás a 3. §-hoz.

¹⁵⁹ Audit, 2006. 645. o.

¹⁶⁰ Cour de cassation, Chambre civile, 1948. május 25.

¹⁶¹ Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1967. május 30.

az elszenvedett kárhoz és a károkozó jogsértő magatartásához képest.¹⁶² Ez a gyakorlat a Róma II. már említett rendelkezéseivel is összhangban van.

¹⁶² Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 2010. december 1.

2.6. Öröklés

2.6.1. Az öröklési rendelet közrend koncepciója

Öröklés tárgyában az Európai Parlament és a Tanács 2012. július 4-én fogadta el a 650/2012/EU számú rendeletet.¹⁶³ A rendelet 35. cikke tartalmazza a közrendi klauzulát, amely csak abban az esetben engedi meg az alkalmazandó jog mellőzését, amennyiben az „nyilvánvalóan összeférhetetlen” a közrenddel. Fontos többek között megjegyezni, hogy jelen rendelet még nem lépett hatályba, a 83. cikk alapján csupán a 2015. augusztus 15-én vagy azt követően elhunyt személyek utáni öröklésre kell majd alkalmazni.

2.6.2. Hasonló közrendi koncepciók

A gyakorlatban mind a magyar mind a francia bíró által a közrend kifogása miatt olyan külföldi jog kerülhet elutasításra, amely az öröklési jogokra vonatkozóan valamilyen diszkriminatív rendelkezést tartalmaz. A magyar jogban ez a nemzeti elbánás, másként nemzeti jogegyenlőség elvéből is levezethető, és ez kiterjed az öröklési képességre, valamint az öröklési jog egyéb szabályaira is.¹⁶⁴ Összeférhetetlen jogra példa lehet az, amely az elsőszülöttséghez öröklési előjogokat kapcsol, előnyben részesíti a férfiági örökösödést, különbséget tesz faji vagy vallási alapon, illetve megkülönbözteti a házasságon belüli és a házasságon kívüli gyermekek öröklési jogait.¹⁶⁵

¹⁶³ Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről, HL L 201., 2012.7.27., 107—134. o.

¹⁶⁴ Mádl–Vékás, 2012. 403. o.

¹⁶⁵ Alexandre Boiché: Regard pratique. In: AJ Famille. 2011. 440. o.

2.7. Közösségi közrend koncepció

A fentiekben láthattuk, hogy a kollíziós szabályok körében több területen is születtek európai uniós rendeletek, amelyek bizonyítják a tagállamok részéről a jogharmonizációs törekvéseiket. Ami a közrend koncepcióját illeti, a rendeletek mind azonos formában tartalmazzák a közrendi generálklauzulát. A „nyilvánvalóan összeférhetetlen” szókapcsolat alkalmazásával egyértelmű, hogy a tagállami gyakorlatokhoz hasonlóan, a közösségi jog is a közrendi kifogás kivételes alkalmazását rendeli el, tehát azt leszűkíti a kirívóan elfogadhatatlan helyzetekre. Ezek alapján úgy tűnik, hogy a közrendi klauzula az uniós kollíziós jogforrásokban egyszerűen a tagállamok közrendjének alkalmazási lehetőségét testesíti meg.

A Római Egyezményhez kapcsolódó Giuliano-Lagarde jelentés azonban ennél tágabb koncepciót jelölt meg, ugyanis szerinte ide tartozik egy ún. „közösségi közrend” is, amely a tagállamok és az Európai Unió közrendjének integráns része.¹⁶⁶ A jogirodalomban is elfogadott nézet, hogy az Európai Unió közösségi jogában megjelent egy európai szinten közös, egyfajta európai közrend koncepció.¹⁶⁷

Egy ilyen közösségi közrendnek a tartalmát az Unió elsődleges és másodlagos jogforrásaiból lehet levezetni, elsősorban az Európai Bíróság döntései alapján, amelyek megpróbálják tartalommal kitölteni a közrendi generálklauzulát.¹⁶⁸ Emellett szintén fontos forrást jelentenek a tagállamok közös alkotmányos tradíciói, valamint a közös nemzeti értékek is.¹⁶⁹

A közrend tartalmának meghatározása kérdésével kapcsolatban kiemelkedő fontosságú az Európai Unió Bíróságának a *Krombach-ügyben* hozott ítélete. Ebben az ítéletében a bíróság kimondta, hogy a szerződő államok alapvetően saját nemzeti szempontjaiknak megfelelően meghatározhatják azokat a követelményeket, amelyek a közrend részét képezik, tehát a közrend tartalmát. Ezt azonban csupán bizonyos korlátokkal tehetik meg, ugyanis az már a Bíróságra *„hárul, hogy ellenőrizze azokat a korlátokat, amelyek között a szerződő állam*

¹⁶⁶ Raffai Katalin: A szerződéses kötelekre alkalmazandó jog meghatározásáról szóló Római Egyezmény és a Róma I. rendelet közrendi szabályai. In: Európai kollíziós kötelmi jog. Szerk.: Palásti Gábor–Vörös Imre. Krim Bt., Budapest, 2009. 98. 105–106. o.

¹⁶⁷ Niboyet–Geouffre de La Pradelle. 506. o.

¹⁶⁸ Raffai, 2009. 106. o.

A külföldi ítéletek, határozatok elismerésének körében ilyen döntés a Hoffmann-ügy (145/86. sz. Horst Ludwig Martin Hoffmann kontra Adelheid Krieg ügy, EBHT 1988. 645. o.)

¹⁶⁹ Raffai, 2007. 149. o.

bírósága e fogalom alkalmazásához folyamodhat annak érdekében, hogy ne ismerjen el valamely, más szerződő állam bíróságától származó határozatot”.¹⁷⁰

Ebből úgy tűnik, hogy a tagállamok közrenddel kapcsolatos diszkréciója bizonyos mértékben korlátozott. Egyrészt, mint ahogyan a rendeletek szövegezéséből is kitűnik, a közrend kifogása csak kivételes esetekben alkalmazható, másrészt annak korlátait a bíróság ellenőrizheti.¹⁷¹ Ebből az is következik, hogy az Európai Unió tagállamainak figyelembe kell venniük az Európai Bíróság közrenddel kapcsolatos joggyakorlatának fejleményeit.¹⁷² Továbbá, a másik irányból nézve, előfordulhat, hogy a Bíróság, még ha áttételesen is, de értékeli a tagállamok közrenddel kapcsolatos joggyakorlatát. Onnantól kezdve ugyanis, hogy egy tagállam közrendjének biztosításával kapcsolatban közösségi jogi érintkezési pontok is felmerülnek, a kérdés már nem lesz közömbös az Európai Unió Bírósága számára.¹⁷³

Ezzel párhuzamosan a tagállamok és a közösségi közrend koncepciója között folyamatos kölcsönhatás is megfigyelhető. Egyrészt bizonyos esetekben a közösségi közrend a tagállamok nemzeti jogrendszerének bizonyos elemeit felemeli és közösségi szinten relevánssá teszi. Másrészt az is előfordul, hogy a közösségi jog közvetlen hatálya, közvetlen alkalmazhatósága és elsődlegessége segítségével a közösségi jog fontosnak tartott elemeit beépíti a nemzeti jogrendszerekbe, és így a tagállamok saját közrend koncepciójába.¹⁷⁴

Mindebből úgy tűnik, hogy a cél egy olyan egységes, közösségi jellegű közrend koncepció kialakítása, amely a demokratikus Európa közös politikai tradícióin és értékein alapul, és így különösen garantálja a jogállamiság és a szabadság biztosítását.¹⁷⁵ Ugyanakkor a tagállamoknak változatlanul megmarad a saját közrendjükről alkotott koncepciójuk, és annak kifogását továbbra is, bár korlátozott módon és csupán kivételesen sértő esetekben, de alkalmazhatják.¹⁷⁶

Az uniós jogforrásokban azonban egyelőre nem került kidolgozásra konkrétan ilyen egységes közösségi közrendi koncepció. Bizonyos nézetek szerint a Róma I. rendeletben a közösségi közrendet kifejezetten nevesíteni kellett volna, amely így a közösségi jog területén kialakult alapvető elveket foglalta volna magában, és amelyeknek védelme a fórum

¹⁷⁰ C-7/98. sz. Dieter Krombach kontra André Bamberski ügy, EBHT 2000. I-1935. o. 23. bekezdés

¹⁷¹ Nagy Csongor István: Az Európai Unió nemzetközi magánjoga. Határon átnyúló jogviták az Európai Unióban. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2006. 222. o.

¹⁷² Kecskés László: Lehet-e közrendbe ütköző, ami nem jogellenes? In: Magyar Jog, 54. (2007) 9. sz. 534. o.

¹⁷³ Kecskés–Nemessányi, 2007. 21. o.

¹⁷⁴ Kecskés–Nemessányi, 2007. 28. o.

¹⁷⁵ Raffai, 2007. 144. o.

¹⁷⁶ Niboyet–Geouffre de La Pradelle. 506. o.

közrendjét is megelőzte volna.¹⁷⁷ Mivel azonban a közrendi klauzula a Római Egyezményéhez képest változatlan maradt, egyértelműnek tűnik, hogy a jogalkotó kizárólag a nemzeti közrendek létezését fogadja el, egy elkülönült, közösségi közrendet viszont nem. Ebből az látszik, hogy az anyagi jogi közrend közösségiesedésének a kérdése egyelőre lekerült a napirendről.¹⁷⁸

A fentiekből arra következtethetünk, hogy egy valódi kollíziós jogharmonizációhoz a tagállamok által már ismert és alkalmazott közrendi klauzula uniós rendeletekbe való beépítése nem elegendő. Amennyiben csupán a generálklauzula kerül erre a szintre egyéb pontosítás nélkül, a tagállamoknak változatlanul megmarad a diszkréciója annak megítélésében, hogy adott helyzetben mit minősítenek a közrendjükkel összeférhetetlennek, még akkor is, ha az Európai Unió Bírósága bizonyos irányvonalakat mutat. A jogharmonizáció ellenére tehát a közrendi klauzulának közösségi szinten csupán ebben a formában való megtartása a tagállami értékek kifejezésének eszköze marad, vagyis az uniós jog alóli kifogás lehetőségét továbbra is magában hordozza.

¹⁷⁷ Raffai, 2009. 114. o.

¹⁷⁸ Raffai, 2009. 115. o.

KONKLÚZIÓ

A közrend koncepciója tehát a nemzetközi magánjog kiemelkedően fontos eleme, amely mind a kollíziós szabályok alkalmazása körében, mind a külföldi határozatok elismerésének szabályai között jelen van.

A megvizsgáltak alapján általános jelleggel megállapítható, hogy egy fórum közrendjének koncepciójáról nem lehet pontos definíciót alkotni, hiszen nehéz meghatározni mind általános, mind konkrét módon. Általános módon azért, mert több forrásból táplálkozik, nemzetközi és kizárólag nemzeti elveket is tartalmaz, és az idő múlásával folyamatosan változik. Konkrét módon pedig azért, mert esetről esetre kell külön-külön megvizsgálni, hogy az adott jogi szituáció milyen kapcsolatban van a fórum közrendjével, legyen szó akár az alkalmazandó joggal elért eredményről, akár külföldi határozat elismeréséről.

Ami a magyar és a francia koncepciók vizsgálatát illeti, általánosságban elmondható, hogy a közrendi kifogás a francia bírósági gyakorlatban gyakrabban jelenik meg, és ennek megfelelően a francia jogirodalom is áthatóbban foglalkozik vele.

A két rendszer közötti hasonlóságok közé tartozik, hogy az elméleti alapok nagyrészt megegyeznek. Ez alól kivételt jelent a közrend és az imperatív szabályok egymáshoz való viszonyának megítélése, a magyar jogirodalomban ugyanis általában az imperatív szabályokat a közrend egyik, jogtechnikai szempontból speciális megjelenési formájának tekintik, míg a francia rendszerben önálló intézménynek tartják. Ezen felül francia sajátosság, hogy a közrend által kiváltott hatásoknak több kategóriája létezik; a „teljes” közrend helyett helyenként az „enyhe” és a „közeli” közrend avatkozik be.

A kollíziós szabályok körében fellelhető közrend kifogás mindkét jogrendszerben gyakran hasonló esetekben avatkozik be. Ugyanakkor a magyar és francia közrendi koncepció között e szabályok között lényeges eltérések is találhatóak. A családjogi szabályok körében először is ellentétes a szabályozás az azonos neműek házasságával kapcsolatban, amely a magyar közrenddel összeférhetetlen, a francia jog szerint azonban elismert. A francia jog e tárgyban alkotott kapcsolószabálya tovább élezi az ellentétet, mivel tág körben lehetővé teszi ilyen házasságok kötését. Szintén jelentős eltérést jelent a házasság megszűnése után az anyagilag hátrányosabb fél számára juttatandó házastársi tartás, amelynek mértéke a francia jogban jóval magasabb, így az ezt el nem érő jogrendszerek elutasításra fognak kerülni.

Ami a kötelmi viszonyokat illeti, ebben a körben leginkább a büntető kártérítés okoz a közrend szempontjából problémát, mivel azt egyik állam jogrendszere sem ismeri. A magyar rendszer az eddigi elutasító állásfoglalásához képest a 2009-es Kódex-módosításnak

köszönhetően talán mérlegelés alapján, bizonyos nem kirívó esetekben majd elfogadja azt. A francia felfogás ezzel ellenkező irányú, és valószínűleg valamennyivel engedékenyebb, ugyanis főszabály szerint a büntető kártérítés összefér a francia közrenddel, és csupán túlzottan aránytalan esetben utasítják el annak alkalmazását.

Ezen felül francia sajátosság, hogy számos bírósági határozat, valamint ennek megfelelően részletes jogirodalom foglalkozik két muzulmán jogban ismert intézménnyel: a házasság körében a poligámiával, a házasság felbontása körében pedig az eltaszítással. Bár a poligámia esetén létezik egy szűk körű kivétel, alapvetően mind a kettő jogintézmény összeférhetetlen a francia közrenddel. Igencsak valószínű, hogy adott esetben a magyar fórumok előtt is hasonló minősítést kapnának ezek az intézmények. A részletes kidolgozottság a francia területen vélhetőleg a franciaországi muzulmán jelenléttel és kulturális sokszínűséggel magyarázható.

Végül fontos összegeznünk az Európai Unió jogalkotásának hatását a közrend koncepciójára. Lévé, hogy mind Magyarország, mind Franciaország tagja az Európai Uniónak, e jogforrások kiemelkedő jelentőségűek, mivel bizonyos jogterületeken mindkét ország fórumai számára elsőbbséggel bírnak. Az uniós rendeletek kivétel nélkül tartalmazzák a közrendi generálklauzulát. A kollíziós szabályok körében úgy tűnik, hogy ez csupán a tagállami közrendi koncepció alkalmazásának garanciáját jelenti. A határozatok elismerése körében azonban a nemzeti koncepciók mellett az Európai Unió bíróságának gyakorlata igyekszik körülhatárolni egyfajta egységes közösségi közrendet, amely iránymutatásul szolgál a tagállamoknak, és amely bizonyos mértékben hatással van a kollíziós közrend koncepcióra is. Bár normaszöveg szintjén a közösségi közrend nem jelent meg, úgy tűnik, hogy egy ilyen közös koncepció kialakulóban van.

Meglepő, hogy az Európai Unió két tagállama között jelentős eltérések is megfigyelhetők, hiszen alapvetően abból indulunk ki, hogy az európai államok jogrendszerei hasonló jogi tradíciókon, értékeken alapulnak. Valószínűleg a közrend által védendő értékek alapvető jellegéből adódik, hogy a jogharmonizáció a jogrendszereknek erre a szeletére nem igazán tudott hatni, és a közrendi klauzula fenntartására minden esetben szükség van – és lesz – az uniós jogalkotás körében is.

Összességében tehát elmondható, hogy a közrend kifogásának alkalmazása a nemzetközi magánjog rendszerében korántsem könnyű feladat. Az azonban mégis egyértelműnek tűnik, hogy egy olyan intézménnyel van szó, amely teljes mértékben nélkülözhetetlen. Miközben nemzetközi egyezmények kötésével az államok együttműködésükről tesznek tanúságot, továbbá az Európai Unió keretében valódi

jogharmonizáció figyelhető meg, a közrend kifogásának fenntartásával mindvégig fennmarad a tagállamok számára a lehetőség, hogy a nemzeti – akár univerzálisnak vélt, akár a saját társadalmukhoz, politikai, gazdasági, szociális rendszerükhöz kötődő – értékeiket meg tudják védeni. Az pedig, hogy a közrend koncepciója nehezen meghatározható, éppen ezt a célt szolgálja; mindig olyan módon lép közbe, hogy a lehető legjobban tudja biztosítani a fórum koncepciója szerint alapvetőnek vélt értékeket.

BIBLIOGRÁFIA

MAGYAR SZAKIRODALOM

- Burián László–Czigler Dezső Tamás–Kecskés László–Vörös Imre: Európai és magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Budapest, KRIM Bt., 2009. (Burián, 2009.)
- Császár Mátyás: Szerződésen kívüli kötelmek kollíziós joga: közösségi jog v. magyar Kódex. In: Európai kollíziós kötelmi jog. Szerk.: Palásti Gábor–Vörös Imre. Krim Bt., Budapest, 2009. 156–181. o.
- Kecskés László: Lehet-e közrendbe ütköző, ami nem jogellenes? In: Magyar Jog, 54. (2007) 9. sz. 531–536. o.
- Kecskés László–Nemessányi Zoltán: Magyar közrend – nemzetközi közrend – közösségi közrend. In: Európai jog, 7. (2007) 3. sz. 21–38. o. (Kecskés–Nemessányi, 2007.)
- Kenderes Andrea: A büntető kártérítés múltja, jelene és jövője. In: Polgári Jogi Kodifikáció. (2008) 5-6. sz., 36–42. o.
- Mádl Ferenc–Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2012. (Mádl–Vékás, 2012.)
- Nagy Adrienn: A közrend tartalmáról – az Európai Bíróság esetjogán keresztül. In: De iurisprudentio et iure publico. 5. (2011) 2. sz. 1–17. o.
- Nagy Csongor István: Nemzetközi magánjog. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2011. (Nagy, 2011.)
- Palásti Gábor: Közrendi, imperatív, kógens és diszpozitív szabályok. In: Magyar Jog, 53. (2006) 2. sz. 65–76. o. (Palásti, 2006.)
- Raffai Katalin: A közrendi klauzula európaizálódásáról. In: Jogtudományi Közlöny. 61. (2006) 302–306. o.
- Raffai Katalin: A szerződéses kötelmekre alkalmazandó jog meghatározásáról szóló Római Egyezmény és a Róma I. rendelet közrendi szabályai. In: Európai kollíziós kötelmi jog. Szerk.: Palásti Gábor–Vörös Imre. Krim Bt., Budapest, 2009. 92–118. o. (Raffai, 2009.)
- Raffai Katalin: Az emberi jogok szerepe a közrend konkretizálásában. In: Magyar Jog, 54. (2007) 3. sz. 142–151. o. (Raffai, 2007.)
- Vékás Lajos: A nemzetközi magánjog elméleti alapjai. Budapest, Tankönyvkiadó, 1986. (Vékás, 1986.)
- Wopera Zsuzsa: Az európai családjog kézikönyve. Házassággal, szülői felelősséggel és tartással kapcsolatos ügyek szabályozása az európai uniós jogban és hágai

egyezményekben. Budapest, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., 2012.
(Wopera, 2012.)

IDEGENNYELVŰ SZAKIRODALOM

Audit, Bernard: Droit international privé. 4. kiadás. Párizs, Economica, 2006.
(Audit, 2006.)

Boiché, Alexandre: Aspects de droit international privé (1). In: AJ Famille 2013. 362 o.

Boiché, Alexandre: La prestation compensatoire en droit international privé. In: AJ Famille
2007. 117. o.

Boiché, Alexandre: Regard pratique. In: AJ Famille. 2011. 440. o.

Bureau, Dominique–Watt, Horatia Muir: Droit international privé. 1. kiadás. I. kötet. Párizs,
Presses Universitaires de France, 2007. (Bureau–Watt, 2007.)

Bureau, Dominique–Watt, Horatia Muir: Droit international privé. 1. kiadás. II. kötet. Párizs,
Presses Universitaires de France, 2007. (Bureau–Watt, 2007. II.)

Cadet, Fabien: L'ordre public en droit international de la famille. Étude comparée
France/Espagne. Párizs, l'Harmattan, 2005. (Cadet, 2005.)

Dionisi-Peyrusse, Amélie: La reconnaissance en France des situations familiales créées à
l'étranger. In: AJ Famille. 2011. 250. o.

Grands arrêts de la jurisprudence française de droit international privé. Szerk.: Ancel,
Bernard–Lequette, Yves. 3. kiadás. Párizs, Dalloz, 1998.

Niboyet, Marie-Laure–Geouffre de La Pradelle, Géraud de: Droit international privé. Párizs,
Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence. (Niboyet–Geouffre de La Pradelle.)

Pataut, Étienne–Hammje, Petra: De l'ordre public universel et de l'esclavage domestique. In:
Revue critique de droit international privé. 2006. 856. o.

Remy, Benjamin: Exception d'ordre public et mécanisme des lois de police en droit
international privé. Párizs, Dalloz, 2008. (Remy, 2008.)

JOGFORRÁSOK

NEMZETKÖZI EGYEZMÉNYEK

1. Convention sur la loi applicable aux ventes à caractère international d'objets mobiliers corporels, conclue le 15 juin 1955.
2. Convention sur la loi applicable en matière d'accidents de la circulation routière, conclue le 4 mai 1971.
3. Convention sur la loi applicable à la responsabilité du fait des produits, conclue le 2 octobre 1973.
4. Convention sur la loi applicable aux contrats d'intermédiaires et à la représentation, conclue le 14 mars 1978.
5. Emberi Jogok Európai Egyezménye - Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről (Róma, 1950. november 4)
6. Római Egyezmény - Egyezmény a szerződéses kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról, HL C 334., 2005.12.30., 1—27. o.

EURÓPAI UNIÓS JOGFORRÁSOK

Rendeletek

1. Az Európai Parlament és a Tanács **864/2007/EK** rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (Róma II.), HL L 199., 2007.7.31., 40—49. o.
2. Az Európai Parlament és a Tanács **593/2008/EK** rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.), HL L 177., 2008.7.4., 6—16. o.
3. A Tanács **1259/2010/EU** rendelete (2010. december 20.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról, HL L 343., 2010.12.29., 10—16. o.
4. Az Európai Parlament és a Tanács **650/2012/EU** rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről, HL L 201., 2012.7.27., 107—134. o.

Az Európai Unió Bíróságának határozata

1. C-7/98. sz. Dieter Krombach kontra André Bamberski ügy, EBHT 2000. I-1935. o.
2. 145/86. sz. Horst Ludwig Martin Hoffmann kontra Adelheid Krieg ügy, EBHT 1988. 645. o.

NEMZETI JOGFORRÁSOK

Magyar jogszabályok

1. Magyarország Alaptörvénye
2. 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
3. 1979. évi 13. törvényerejű rendelet a nemzetközi magánjogról
4. 2009. évi IX. törvény a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet módosításáról

Francia jogszabályok

1. Code civil
2. Loi n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe

Francia bírósági határozatok

1. Cour d'Appel de Paris, 1996. június 7.
2. Cour de cassation, chambre civile, 1943. november 8.
3. Cour de cassation, Chambre civile, 1948. május 25.
4. Cour de cassation, chambre civile, 1953. április 17.
5. Cour de cassation, chambre civile, 1955. június 22.
6. Cour de Cassation, chambre civile, 1963. február 19.
7. Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1963. május 15.
8. Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1967. május 30.
9. Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1977. november 3.
10. Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1979. július 10.
11. Cour de Cassation, 1^{ère} chambre civile, 1980. január 3.
12. Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1981. április 1.
13. Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1988. július 6.
14. Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 1993. február 10.
15. Cour de Cassation, Chambre sociale, 2006. május 10.
16. Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 2006. november 28.
17. Cour de cassation, 1^{ère} chambre civile, 2010. december 1.
18. Cour de cassation, 2^{ème} chambre civile, 2011. december 1.